

Հ.Մ.Ը.Մ.

Գայլիկ - Արծուիկ

Ե
Ր
Կ
Ա
Ս
Տ
Ն

Հ.Ս.Ը.Ս.

Գաղջիկ - Արծուիկ

Ե
Ր
Կ
Կ
Ս
Տ
Ն

ԼԻԲԱՆԱՆ 2002

Պատրաստեց եւ խմբագրեց՝
Կարպիս Գապասագալեան

Օգնական խմբագիր՝
Լուսին Գազեգեան

Այս գիրքը հրատարակուեցաւ
մեկեւնասութեամբ՝

ԵՂԲ. ՀՐԱՉ ՍԻՍԵՌԵԱՆԻ

Վերահրատարակութեան ամէն իրաւունք վերապահուած է
Հ.Մ.Ը.Մ.ի Կեդրոնական Վարչութեան

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Հ.Մ.Ը.Մ.Ի Կեդրոնական Վարչությունը քաջալերուած Սկաուտական կարգերու գիտելիքներուն առաջին հանգրուանի

գտած յաջող ընդունելութենէն եւ շարունակելու համար Պատգամատրական ընդհանուր ժողովներու կողմէ առնուած որոշումներու գործադրութիւնը, այսօր կը ձեռնարկէ ամբողջացնել անոնց հրատարակութիւնը:

Հրատարակութեան այս շարքը կը բաղկանայ հետեւեալ կարգերուն յատուկ չորս գրքոյկներով. Միաստղ, Երկաստղ, Բ. Կարգ եւ Ա. Կարգ:

Այս գիրքերու բովանդակութիւնները արգասիքն են մասնագէտ խմբապետներու փորձառութիւններուն եւ Սիտնիի մէջ գումարուած համա-Հ.Մ.Ը.Մ.ական խմբապետական Գ. համագումարին կողմէ վերջնական ձեւաորումին:

Այս ձեւով կ'ամբողջանան գայլիկ-արծիկական եւ արի-արեւոյշական կարգերու

ուսուցումներուն յատուկ հրատարակութիւնները:

Հ.Մ.Ը.Մ.ի գերազանցօրէն դաստիարակչական բաժնին՝ սկաուտութեան զարգացումին յատկացուած այս հրատարակութիւնները, վստահ ենք որ լաւագոյնս պիտի ծառայեն իրենց նպատակին եւ անոնց ուսումնասիրութեան ճամբով մեր շարքերու միութեանական եւ ազգային նպատակներու առաւելագոյն ծանօթացման:

Հ.Մ.Ը.Մ.ի Կեդրոնական Վարչութիւն

Պէլրութ, 26 Յունիս 2002

ԵՐԿԱՍՏՂ

Անուն մականուն

Ծննթ. թուական եւ վայր

Տան Հասցե

Հեռաձայնի թի

Յանախաձ վարժարան

Մուտքի թուական

Խոստման թուական

Հետաքրքրութիւններ

Ապագայի միտումներ

Ո՞Վ Է ԳԱՅԼԻԿԸ - ԱՐԾՈՒԻԿԸ

Գայլիկը այն ըսկաուտն է, որուն տարիքը կը տարուբերի ճէն 11 տարեկանի միջեւ, ան միշտ կ'օգնէ ուրիշին եւ վստահելի է: Ան կը հագնի գայլիկական յատուկ տարազ եւ ամէն շաբաթ ներկայ կը գտնուի հաւաքոյթներուն, ուր կը սորվի սկաուտական, ազգային, կրօնական, բնութեան, մարզական գիտելիքներ:

ՈՐՈ՞ՆՔ ԵՆ ՔՈՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՆԵՐԴ

Քու պատասխանատուներդ մեծ տղաք ու աղջիկներ են, որոնց անունները առնուած են The Rudyard Kiplingի The Jungle Bookէն: Աքելլան՝ մայր գայլն է, որ կը սիրէ ու կը պաշտպանէ իր գայլիկները: Պալուն (արջ) եւ Պաղիբան (յոպազ) Աքելլային օգնականներն են, որոնք գայլիկին կը սորվեցնեն գիտելիքներ, մարզանք,

եւայլն: Այս պատասխանատուները շատ ժամանակ կը տրամադրեն պատրաստելու խաղեր, գիտելիքներ, արշաւներ, հետաքրքրական դարձրնելու համար հաւաքոյթներ:

ԵՐԿԱՍՏՂ

Գայլիկը - արծուիկը Միաստղի գիտելիքները աւարտելէ ետք, կը սկսինոր հանգրուանի սը, ուր կը սորվի այլ գիտելիքներ, որոնք կը տեսնեն 3էն 6 ամիս: Այս շրջանը յաջողապէս աւարտելէ ետք կը ստանայ աստղ սը, որ կը զետեղուի գլխարկին աջ կողմը, որմէ ետք գայլիկը-արծուիկը կ'ունենայ Երկաստղ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

1.- Հայաստանի Հանրապետության զինանշանը	17
2.- Գէմքեր	19
3.- Գայլիկության պատմությունը	23
4.- Հայերը իբրև քրիստոնեությունը պետական կրօն ընդունած աշխարհի առաջին ժողովուրդը	33
5.- Վարդանանց պատերազմը	38
6.- Արդի Հայաստանի սահմանները, տարածությունը, գլխաւոր գետերը, լեռները	45
7.- Պանք Օթոմանի գրաւումը	50
8.- Ով Հայ Արի	59
9.- Կողմնացոյցի չորս կողմերը	61
10.- Հետախուզական նշաններ	63
11.- Հայաստանի անկախության հռչակումը	66
12.- Կապեր եւ հանգոյցներ	73
13.- Մորս	76
14.- Վրան լարել	79
15.- Կրակ վառել	81
16.- Հնդկական նշաններով խօսիլ	87

17.- Արշաւ-բանակում	92
18.- Հագուստները խոզանակել, մաքրել եւ ծալել	94
19.- Առանձին, առանց ծախսի առարկայ մը շինել կամ հիսել	102
20.- Մաքրել ու կապել վիրաւոր մատ մը, դեղել այրուածք մը եւ հասկնալ աղտոտութեան վտանգը՝ սկրթուքի մը պարագային	106
21.- Չարքաշութեան փորձեր	109

Երկաստղի մը փորձառական շրջանին հսկողութիւնը եւ գիտելիքներու փոխանցումը կը ստանձնէ վոհմակի/երամի խմբապետութիւնը:

Հ.Մ.Ը.Մ.

Հ.Մ.Ը.Մ. ԿԸ ՆԾԱՆԱԿԷ...

Հ. _____

Մ. _____

Ը. _____

Մ. _____

ՅԱՌԱՋ ՆԱՀԱՏԱԿ

*Խօսք՝ Գ. Կատվարենց
Երաժշտ՝ Բ. Կանաչեան*

Յառա՛ջ, նահատակ ցեղի անմահներ,
Վեց դարու անմոռ վրէժի զրահներ,
Կատարն հայրենի լեռանց հեռագոյն՝
Երթանք կոթողել դրօշակն եռագոյն:

Հսկայ նուիրման
Տորմիղ հրաթել,
Կամառ՛ր բանակ,
Յառա՛ջ, յառա՛ջ անսասան,
Յառա՛ջ անդէղել
Դէպի յաղթանակ, յաղթանակ:

Վատին սեւ արիւն մեր հողն ոռոգեց,
Տարագիր հայն իր կեանքը նորոգեց,
Երէկ՝ շղթայուած, այսօր՝ ինքնավար,
Յարեալ վեհօրէն դամբանէն խաւար:

Հսկայ նուիրման
Տորմիղ հրաթել,
Կամառ՛ր բանակ,
Յառա՛ջ, յառա՛ջ անսասան,
Յառա՛ջ անդէղել
Դէպի յաղթանակ, յաղթանակ:

Գունաորէ՛ Ծուշանճադիկը.

ԳՃԷ՛ Հ.Մ.Ը.Մ.ի դրօշակը.

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔ

խօսք՝ Մ. Նալբանդեան

Մեր հայրենիք ազատ անկախ,
Որ ապրել է դարե դար,
Իր որդիքը արդ կանչում է,
Ազատ, անկախ ՀԱՅԱՍՏԱՆ:

Ահա՛, եղբայր, քեզ մի դրօշ,
Որ իմ ձեռքով գործեցի,
Գիշերները ես քուն չեղայ,
Արտասուքով լուացի:

Նայի՛ր նրան, երեք գոյնով՝
Նուիրական մեր նշան,
Թո՛ղ փողփողի թշնամու դէմ,
Թո՛ղ միշտ պանծայ Հայաստան:

Ամենայն տեղ մահը մի է,
Մարդ մի անգամ պիտ՛ մեռնի,
Բայց երանի՛ որ իր ազգի
Ազատութեան կը զոհուի:

1.- ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԶԻՆԱՆՇԱՆԸ

Հայաստանի Առաջին Հանրապետության զինանշանին հեղինակներն են Ալեքսանդր Թամանեան և Յակոբ Կոչոյեան:

Զինանշանին կեդրոնը կայ վահանաձև տարածություն մը, որ բաժնուած է չորս մասի: Իւրաքանչիւր մասին մէջ տեղ գտած են հայկական պատմական չորս թագաւորութիւններու զինանշանները, հետեւեալ կարգով.- Արտաշէսեան, Արշակունեանց, Բագրատունեաց և Ռուբինեանց: Մէջտեղը կը գտնուին Մեծ և Փոքր Մասիսները, իբրև Հայաստան աշխարհի անփոխարինելի խորհրդանշան: Մասիսներուն վերը գետեղուած են Հ.Հ. գիրերը, «Հայաստանի Հանրապետութիւն» բառերուն սկզբնատառերը:

Վահանին աջ կողմը կը գտնուի արծիւը, իսկ ձախ կողմը՝ առիւծը, որոնք գրկած են վահանաձև տարածութիւնը: Արծիւն ու Առիւծը կը խորհրդանշեն ուժն ու կորովը, որով կը պահ-

պանուի հայրենիք մը: Վահանին տակը գըտնըող սուրը, գրիչը, հասկերը եւ շղթան կը բացատրուին հետեւեալ ձեով.-

Սուրը կը խորհրդանշէ ուժը, որ անհրաժեշտ է պահպանելու համար հայրենիքի մը սահմանները:

Գրիչը կը խորհրդանշէ մտաւորական եւ մշակութային այն արժէքները, որոնք ժողովուրդ մը կը պահեն:

Հասկերը կը խորհրդանշեն երկրին արդիւնաբերութիւնը, հարստութիւնը:

Շղթան կը խորհրդանշէ այն կղպանքը, որով կը պահպանենք երկրին սահմանները եւ չենք արտօներ, որ օտարներ խորտակեն հողերը մեր:

2.- ԴԷՄՔԵՐ

Արամ Մանուկեան (1879-1919)

Հիմնադիր՝ Հայաստանի Հանրապետութեան: 1918ին, Հայոց Ազգային Խորհուրդին կողմէ Երևան կ'ուղարկուի Դրոյին հետ եւ կը կազմակերպէ Արարատեան շրջանի ինքնապաշտպանութիւնը՝ ներխուժող թուրքերուն դէմ:

Հայաստանի անդրանիկ կառավարութեան մէջ աճ կը նշանակուի ներքին գործոց եւ պարենաւորման նախարար:

Վարչապետներ

Հայաստանի անկախութեան շրջանի վարչապետներ.-

Յովհաննէս Քաջազնունի (1868-1938)

Ալեքսանդր Խատիսեան (1876-1945)

Համօ Օհանջանեան (1873-1947)

Սիմոն Վրացեան (1882-1969)

Զորավարներ

- Զոր. Թովմաս Նազարբեկեան (1855-1931)
Ընդհանուր հրամանատար Ղարաքիլիսէի
ճակատին եւ գլխաւոր հրամանատարը հայկա-
կան հանրապետութեան:

- Զոր. Մովսէս Սիլիկեան (1862-1934)
Ընդհանուր հրամանատար Սարդարապատի
եւ Բաշ Ապարանի ճակատներուն:

- Զոր. Դանիէլ Բէկ Փիրումեան (1870-1922)
Հրամանատար Սարդարապատի զօրամա-
սին:

ԳԱՅԼԻԿԻ ԴՐՕՇ

Փայլէ՛. փայլէ՛ ով դո՛րոշակ մեր գլուխներուն վրայ համարձակ.
 Ծալքերդ օղին մէջ վետվետին նըման դալար փափուկ մարգին
 Ծալքերդ օղին մէջ վետվետին նըման դալար փափուկ մարգին
 փայլէ՛ փայլէ՛ ով դո՛րոշակ փայլէ՛ փայլէ՛ ով դո՛րոշակ

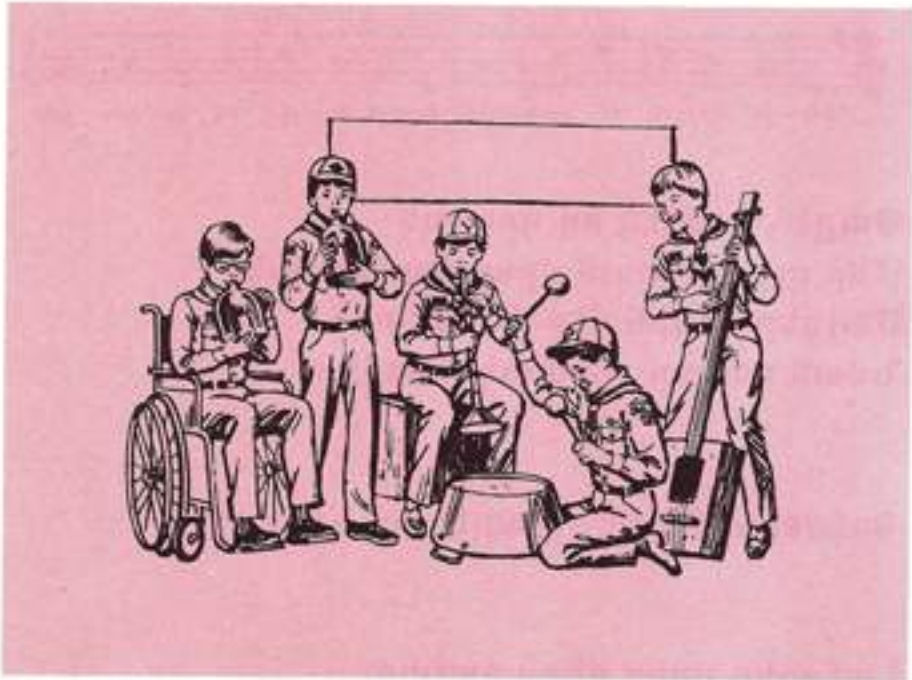
Փայլէ՛, փայլէ՛, ով դրօշակ
 Մեր գլուխներուն վրայ համարձակ.
 Ծալքերդ օղին մէջ վետվետին
 Նման դալար փափուկ մարգին:

Կրկներգ: Փայլէ՛, փայլէ՛, ով դրօշակ:

Լանջքիդ վրայ գեղադալար
 Կ'ըլլան մէկ սիրտ, մէկ գաղափար.
 Երկու գայլեր եղբայրօրէն
 «Մեր լաւագոյնը» կը գոչեն:

Օ՛ն լսեցէ՛ք. այս է մեր կամք
Երբ որ սորվինք, գործենք, խաղանք.
Ի գործ դնել լաւագոյնն մեր,
Յարգելով միշտ խղճին պատուէր:

Սիրուն դրօշակ եղիր վկայ
Կը խոստանանք առջեւդ ահա.
Ըլլալ հնազանդ՝ միշտ Աստուծոյ
Հայրենիքի՝ ծնողաց հաճոյ:

3.- ԳԱՅԼԻԿՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

ԳԱՅԼԻԿՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

«Եթէ գայլիկութիւնը այնքան լաւ կը համապատասխանէ փոքրերու ձգտումներուն պատճառն այն է, որ ան յարմարած է հոգեբանութեան բնական օրէնքներուն»:

Վերա Պարբլէյ

1908ին, երբ Լորտ Պ. Փաուրլ հիմը դրաւ սկաուտութեան, հաւանաբար չէր մտածած, անոր իբրեւ լրացուցիչ բաժինը ստեղծել նաեւ երեխաներուն յատուկ շարժում մը: Թերեւս մտածած չէր, հաւանաբար պայմանները յարմար չէր նկատած 12 տարեկանէն վար եղողները եւս մասնակից դարձնել սկաուտական աշխատանքներուն: Իրողութիւնը այն է, որ սկաուտութիւնը սկզբնական շրջանին քանի մը տարի ընթացաւ առանձին, մինչեւ որ 7-12 տարեկան տղաք՝ ապագայ գայլիկները պարտադրեցին իրենց ներկայութիւնն ու գոյութիւնը սկաուտական շարժումէն ներս: Այս մասին Պ. Փաուրլ կը պատմէ շատ հաճելի ձեւով. «1908էն ի վեր, քանի մը տարի անցած ըլլալով սկաուտական շար-

Ժումի ստեղծումին, կարգ մը խմբապետներ
նկատեր էին, որ սկաուտական խաղերուն
ստեղծած հետաքրքրութիւնն ու խանդավառու-
թիւնը նախանձով դիտելու միտումով, սկաու-
տական կեդրոններու դռներուն մօտ կը հաւաք-
ւէին մեծ թիով երեխաներ: Վերջիններս խմբա-
պետներուն դիմելով ցանկութիւն յայտնեցին
ըսելով.- թոյլ տուէք, մենք ալ սկաուտ ըլլանք:
Պետերը պատասխանեցին.- Ո՛չ, դուք շատ փոքր
էք, պէտք է հեռանաք: Սակայն երեխաները չհե-
ռացան, միշտ շրջապատեցին սկաուտները եւ
յարանուն հետաքրքրութեամբ դիտեցին անոնց
աշխատանքներուն ընթացքը:

«Վերջապէս, խմբապետները դիմեցին ընդհանուր սկաուտապետին՝ անոր պատմելով եղելութիւնը, իր մանրամասնութիւններով:

«Սկաուտապետը՝ ի՞նչ պիտի ընենք հարցումին պատասխանեց.- «Պատրաստեցէք զանոնք սկաուտ ըլլալու: Գայլիկ ըրէք եւ խմբեցէք վոհմակներու մէջ»:

Ու օր ըստ օրէ, ձեւ ու ծաւալ ստացող սկաուտական շարժումին մէջ տեղ գտաւ նաեւ գայլիկական շարժումը, որ որդեգրուեցաւ 1914ին:

1916ին ամբողջացաւ փոքր սկաուտներու կանոնագիրը, ըստ որուն՝ վերջինները կոչուեցան փոքր գայլեր կամ՝ գայլիկներ:

Այսքանով սակայն չի վերջացաւ շարժման սկզբնաւորումն ու հիմնաւորումը: Պ. Փաուրլինք իսկ կարգաւորած է այս նոր շարժման գործունէութիւնը: Իրարու ետեւէ գրած է գիրքեր, գայլիկներու համար պատրաստած է խաղեր, յարմարեցուցած է պատմութիւններ, եւ գայլիկական շարժումը, իբրեւ անհրաժեշտութիւն եւ լրացում՝ սկաուտական գոյութեան ու ծաւալումին, զարգացուցած է մեծապէս:

Արդիւնքը այն եղաւ, որ գայլիկական շարժումը, անկէ ի վեր միշտ ընթացած է սկաուտական շարժման զուգահեռ:

Գայլիկութիւնը, փոքրերու այս շարժումը, կոչւած է ստանձնելու կարեւոր դեր մը մարդկային ընկերութեան մէջ:

ՉԵՌԱՅԻՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԿՏԱԻԷ ՊՈՒՊՐԻԿՆԵՐ

Կադանդը արդեն մօտ է. ահա ասիկ լուծում մը բոլոր անոնց համար, որոնք շուարած են, թէ ի՞նչ պիտի նուիրեն իրենց ընտանիքի իրաքանչիւր փոքրիկին, առանց մեծ գումարներ ծախսելու:

Կտաւէ պուպրիկները կարելի է գործածել նաեւ տունը զարդարելու համար, զանոնք գործածելով իբրեւ բարձ (սակայն աւելի մեծ չափերով):

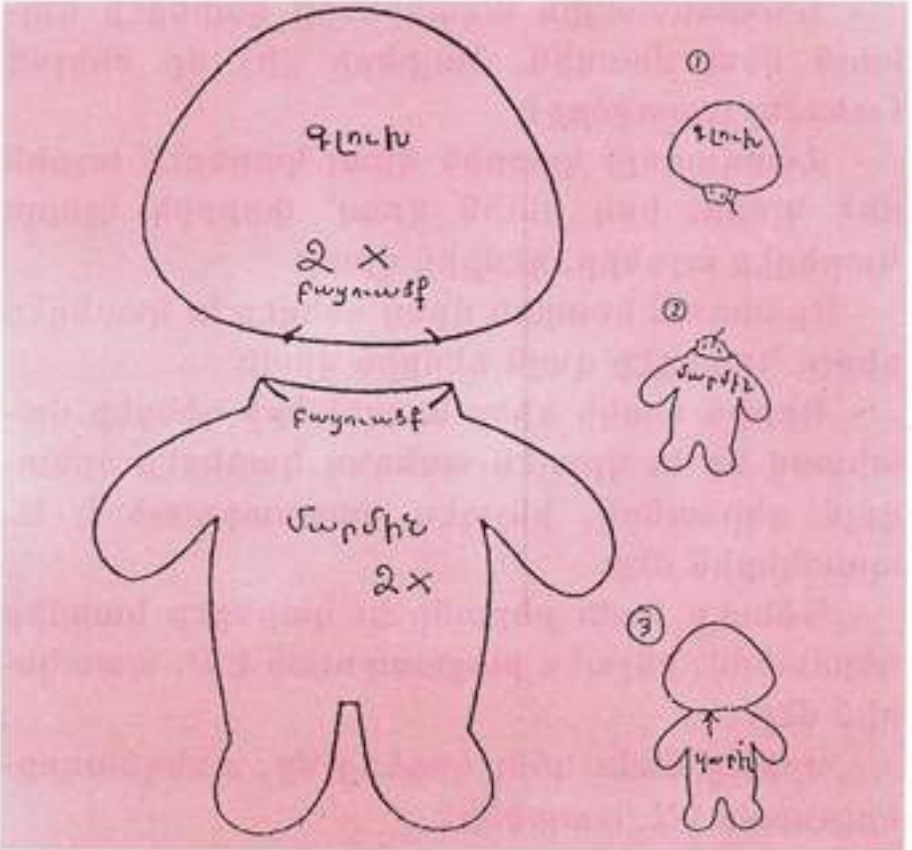
Այս պուպրիկները (որոնց միջին հասակը կը հասնի 10 սանթիմետրի) շինելու համար պէտք ունիք աւելցած կտորներու, ասեղ-դերձանի, բամպակի կամ բուրդի: Անշուշտ, կարելի է նաեւ չափերը աւելի մեծ ընել:

Չորս պուպրիկներուն համար, մարմինը պիտի կազմէք նոյն ձեւով:

Թափանցիկ թուղթի մը վրայ ընդօրինակեցէք պուպրիկին մարմինը եւ գլուխը: Կտրեցէք: Մարմնին եւ գլխուն համար ձեր գործածելիք կտորը ծալեցէք երկուքի եւ վրան դրէք թուղթի կտորները: Գնդասեղներով ամրացուցէք թուղթը կտորին երկու ծալքերուն վրայ (կտորին շիտակ բաժինը պէտք է գտնուի ներսը, իսկ ետեւի բաժինը՝ դուրսը): Կտորին վրայ գծեցէք մարմ-

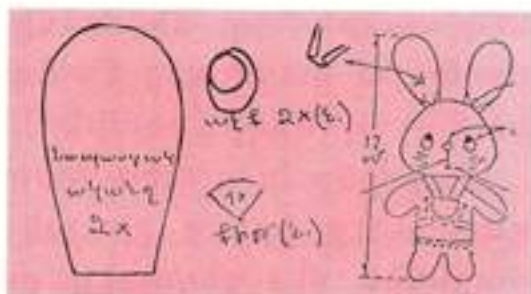
նին եւ գլխուն շրջագիծերը: Կտրեցէք այդ ձեւերը, շրջագիծին եւ կտրուածքին միջեւ ձգելով մէկ սանթիմէթ միջոց մը: Կտրեցէք, առանց մոռնալու բացուածք մը ձգելու երկու կտորներուն վրայ (վիզին բաժինը), բամպակին համար:

Մարմինը եւ գլուխը կտրելէ ետք, կտորները դարձուցէք իրենց շիտակ կողմը: Գլխուն եւ մարմնին մէջ լեցուցէք բուրդ կամ բամպակ (տեսնել պատկեր թիւ 1 եւ 2), եւ ապա միացնել գլուխը՝ մարմնին, վիզին բաժինը կտրելով (պատկեր թիւ 3):

ՆԱԿԱՍՏԱԿ

Նապաստակին համար պետք ունիք ներմակ կտորի մը՝ մարմնին համար, բաց վարդագոյն կտորի՝ ականջներուն համար, փոքրիկ կտոր մը սեւի եւ սրճագոյնի՝ քիթ եւ աչք շինելու համար:

- Նապաստակին ականջները կարեցէք գրլխուն հետ միասին, ծայրերը քիչ մը ծռելով (տեսնել պատկերը):

- Վարդագոյն կտորին վրայ կտրեցէք աչքին մեծ կլորը, իսկ սեւին վրայ՝ փոքրիկ կլորը: Կտրեցէք աչքերը, դէմքին վրայ:

- Սրճագոյն կտորին վրայ գծեցէք եւ կտրեցէք քիթը: Կարեցէք զայն դէմքին վրայ:

- Քիթին տակի գիծը եւ պեխերը գծեցէք մատիտով մը եւ վրայէն ասեղով կարեցէք սրճագոյն դերձանով, ինչպէս բացատրուած է Ա. պատկերին մէջ:

- Գծեցէք նաեւ բերանը եւ կարեցէք կարմիր դերձանով, ինչպէս բացատրուած է Բ. պատկերին մէջ:

- Կրնաք նաեւ գծել զոգնոց մը, ասեղնագործութեամբ (Ա. պատկեր):

ՇՈՒՆ

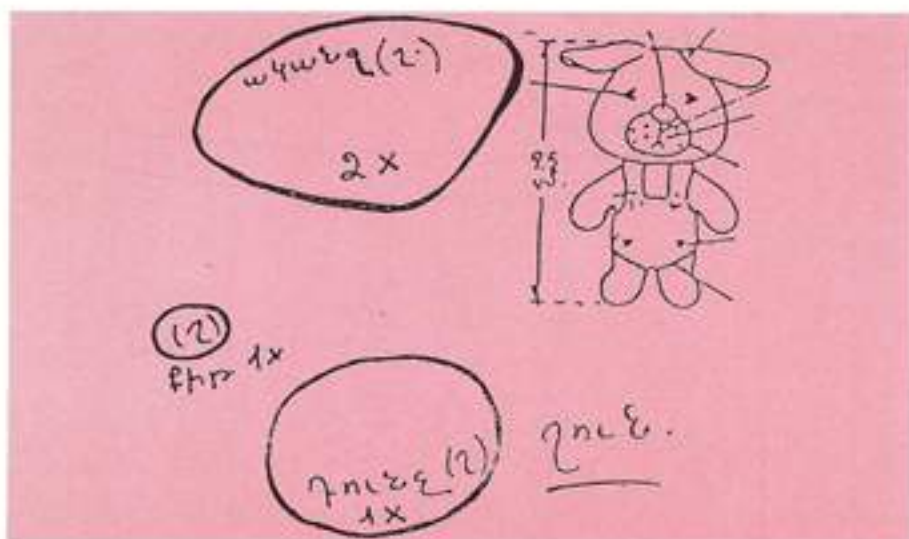
Պէտք ունիք սրճագոյն կտորի մը (մարմին), նաեւ՝ գոց սրճագոյն (ականջ), քիչ մը ճերմակ (դունչ) եւ նարնջագոյն (քիթ) կտորներու:

- Շան ականջները պիտի աւելցնէք, գլուխը եւ մարմինը կարելի է ետք, կտորին վրայ:

- Աչքը գծեցէք եւ սեւ դերձանով կարեցէք (*Բ. պատկեր*):

- Կարեցէք դունչը եւ վրան՝ քիթը: Քիթին տակի գիծը եւ բերանը գծեցէք եւ կարեցէք (*Ա. պատկեր*): Դունչը ամբողջութեամբ կարելի է առաջ, մէջը լեցուցէք քիչ մը բամպակ կամ բուրդ:

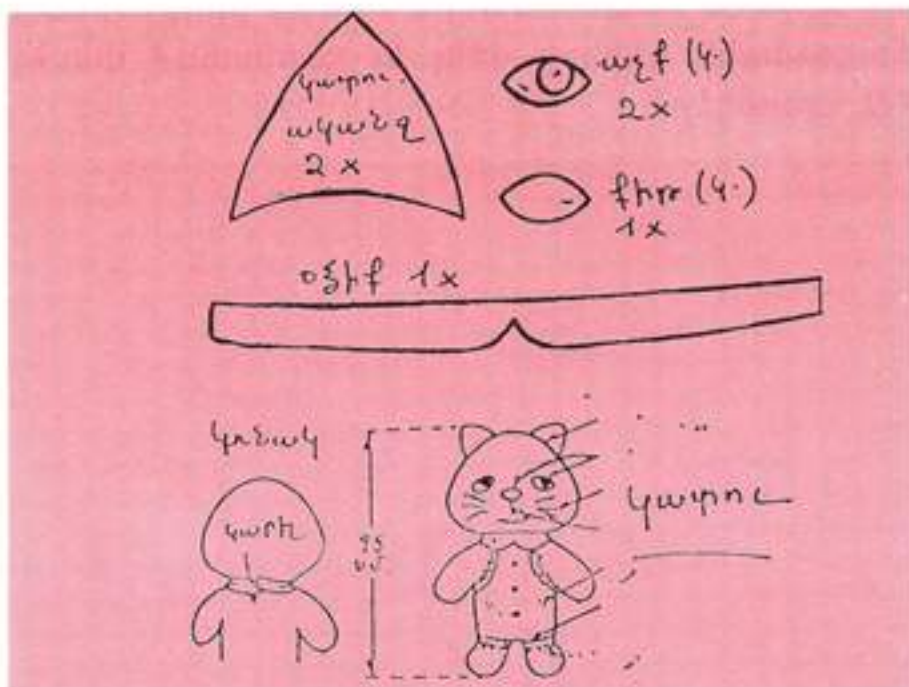
- Ինչպէս նապաստակին համար ըրիք, կրնաք հագուստին գիծերը գծել եւ դերձանով կարել (*Ա. պատկեր*):

ԿԱՏՈՒ

Պէտք ունիք դեղին կտորի (մարմին), նաև՝ սև (ականջ եւ աչք), կտոր մը ճերմակ (օձիք), քիչ մը կանաչ (աչք), եւ քիչ մը նարնջագոյն (քիթ) կտորներու:

- Կարեցէք ականջները՝ գլխուն հետ միասին:
- Կարեցէք աչքերը եւ քիթը:
- Քծեցէք քիթին տակի գիծը. պէխերը եւ բերանը կարեցէք սրճագոյն եւ կարմիր (բերան) դերձանով (*Ա. պատկեր*):
- Կարեցէք օձիքը (*տեսնել պատկեր*):
- Քծեցէք եւ դերձանով կարեցէք հագուստին գիծերը:

ԱԲՁ

Պէտք ունիք կապոյտ (մարմին), սեւ (ականջ, քիթ), կանաչ (օձիք), քիչ սըր ճերմակ (դունչ), սրճագոյն (աչքի մեծ կլորակ) եւ գոց սրճագոյն (աչքի կլորակ) կտորներու:

- Ականջները կարեցէք գլխուն հետ միասին, մէջտեղէն քիչ սըր ծալելով:

- Կարեցէք աչքերը:

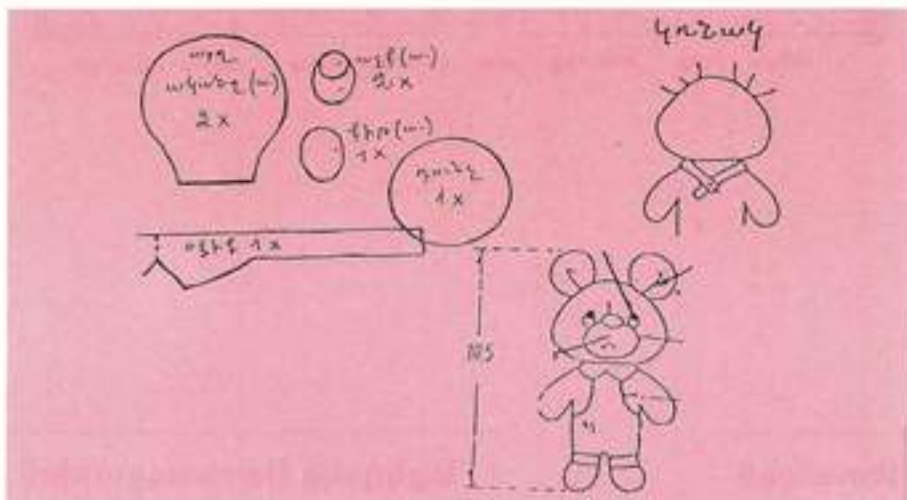
- Կարեցէք դունչը, մէջը քիչ սըր բամպակ կամ բուրդ լեցնելէ ետք:

- Կարեցէք քիթը:

- Բերանը գծեցէք եւ կարեցէք կարմիր դերձանով (*Ա. պատկեր*):

- Կարեցէք օձիքը:

- Գծեցէք եւ կարեցէք նաեւ հագուստները (կտորներուն գոյները կրնաք փոխել ըստ ձեր ճաշակին):

ՄԵՆՔ ԳԱՅԼԻԿՆԵՐ

Մենք գայլիկներ Հ.Մ.Ը.Մ.ի,
Անվեհեր, առաքինի,
Ուրախ, զուարթ, մենք ձեռք-ձեռքի,
Պար կը բռնենք հեշտալի:
(կրկնել)

Մենք գայ - լիկ - ներ Հ. Մ. Ը. Մ. - ի աե - վե - ներ ա -

ռա - քի - նի ու - թեի զը - լարթ ժենք ձեռք ձեռ-քի

առը կը բռո-նենք հեշ-տա - լի ու - թեի զը - լարթ

Մենք ձեռք ձեռ - քի առը կը բռո-նենք հեշ - տա - լի:

4.- ՀԱՅԵՐԸ ԻՔՐԵԻ ՔՐԻՍՏՈՆԵՈՒԹԻՒՆԸ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿՐՕՆ ԸՆԳՈՒՆԱԾ ԱՇԽԱՐՀԻ ԱՌԱՋԻՆ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ

Խոսքով Ա.ի սպանությունն էտք (250), Հայաստան 37 տարի մնաց պարսիկ սասանեաններու իշխանութեան տակ: Հայոց սպարապետը՝ Արտաւազդ Մամիկոնեան ազատեց գահաժառանգը եւ դրկեց Հոռմ:

Երեսունեօթը տարի Տրդատ մնաց Հոռմ, ստացաւ բարձր կրթութիւն, սորվեցաւ լեզուներ՝ լատիններէն եւ յունարէն, սորվեցաւ պատմութիւն, գիտութիւն: Դարձաւ իր ժամանակի ամենէն զարգացած մարդոցմէ մէկը:

Տրդատ նշանաւոր եղաւ իբրեւ քաջ եւ հուժկու երիտասարդ. ան ֆիզիքապէս շատ զօրաւոր էր, սրտոտ եւ անպարտելի: Հոռմէական բանակին մէջ ան մասնակցեցաւ բազմաթիւ կռիւներու եւ միշտ յաղթանակներ շահեցաւ:

Տրդատ, օտար երկրի մէջ, կը մտածէր իր հայրենիքին մասին, կ'աշխատէր օր առաջ իր երկիրը ազատել պարսիկներու գերիշխանութենէն:

Այն շրջանին, երբ Տրդատ արտակարգ քաջութիւններ կ'ընէր, Հոռմի կայսրն էր Դիոկղետիանոս: Կայսրը ծանօթ էր Արշակունի գահաժառանգին քաջութեան, կը հիանար անոր վրայ,

կ'ուզէր որ Հայաստան ազատի սասանեան պարսիկներու գերիշխանութենէն: Այդ նպատակով ալ, բանակ մը տուաւ անոր, որպէսզի երթայ եւ վերատիրանայ իր հայրերուն գահին:

Տրդատ 287ին իր պատրաստութիւնները ամբողջացուց եւ յառաջացաւ դէպի Հայաստան: Անցաւ Կեսարիայէն: Հոս կը գտնուէր Գրիգորը, Անակի որդին:

Գրիգոր երկար տարիներ մնաց այս շրջանին մէջ, մեծցաւ, կրթուեցաւ, դարձաւ ջերմեռանդ քրիստոնէայ:

Գրիգոր իբրեւ քարտուղար մտաւ Տրդատի բանակին մէջ: Անոր գլխաւոր նպատակն էր անշուշտ այս միջոցով մտնել Հայաստան եւ քարոզել քրիստոնէական կրօնը:

Տրդատ յաղթեց պարսիկներուն, մտաւ Հայաստան: Վոսմ Բ., պարսից թագաւորը, ստիպած ճանչցաւ Տրդատի թագաւորութիւնը եւ Արշակունիներու իշխանութիւնը՝ Հայաստանի վրայ: Այս ձեռով Հայաստան 37 տարի պարսիկներու գերիշխանութեան տակ մնալէ ետք, վերըստացաւ իր անկախութիւնը:

Տրդատ թագաւոր ուզեց տօնել իր յաղթանակը եւ շնորհակալ ըլլալ Անահիտ շաստուա-

ծուհիին եւ անոր նուէր տանելու պաշտօնը յանձնեց Գրիգորին:

Գրիգոր մերժեց, ըսելով որ ինք քրիստոնէայ է: Տրդատ սաստիկ վշտացած փորձեց ամէն միջոցի դիմելով փոխել Գրիգորի միտքը, բայց Գրիգոր հաստատ մնաց իր հաւատքին վրայ:

Թագաւորին պալատականները եկան եւ Տրդատ թագաւորին ըսին, որ Գրիգոր զաւակն էր իր հայրը սպաննած Անակին: Անոնք ըսին նաեւ, որ Գրիգոր եկած էր զինք սպաննելու:

Տրդատ թագաւոր սաստիկ զայրացած՝ մահւան դատապարտեց Գրիգորը եւ հրամայեց, որ Խոր Վիրապ նետեն զայն:

Տրդատ թագաւոր Հայաստանի մէջ շատ գէշ հալածանք մղեց քրիստոնէականերուն դէմ: Աստուած զինք պատժեց եւ այնպիսի հիւանդութիւն մը տուաւ, որ վայրի կենդանիի պէս սկսաւ մարդոցմէ հեռանալ՝ անտառները երթալ եւ առանձինն ապրիլ:

Տրդատ թագաւորին քոյրը՝ Խոսրովիդուխտ իշխանուհին, գիշեր մը տեսաւ տեսիլք մը, ուր մարդ մը իրեն ըսաւ.- միայն Խոր Վիրապին մէջ նետուած Գրիգորը կրնայ եղբայրդ ազատել իր հիւանդութենէն: Խոսրովիդուխտ իշխանուհին առտու երբ արթնցաւ, կանչել տուաւ պալատին իշխանները եւ հրամայեց, որ Գրիգորը բերեն Խոր Վիրապէն: Շատեր մերժեցին, ըսելով որ տասներեք տարիէ ի վեր հոն ա՛լ մեռած կ'ըլլայ,

բայց ուրիշ իշխան-
ներ գացին այդ գետ-
նափոր եւ մութ բան-
տը ու ձայնեցին.-
Գրիգոր, ո՛րջ ես:
Մութ բանտին մէջէն
ձայն մը եկաւ: Գրի-
գորը ողջ էր: Գրիգոր
Լուսաւորչի մարմինը
մութ կանաչ գոյն մը
առած էր, հիւանդ էր
եւ հազիւ կը խօսէր:
Իշխանուհին մարդ
դրկեց, որպէսզի եր-
թան եւ բերեն եղբայ-

րը անտառէն, հազիւ թէ Տրդատ եկաւ, իսկոյն
հանդարտեցաւ իր վայրենի բնութենէն, ծունկի
եկաւ Սուրբին առջեւ: Գրիգոր Լուսաւորիչ աղօ-
թեց անոր վրայ եւ առողջացուց:

Տրդատ թագաւորը հասկցաւ, որ միակ ճշմարիտ կրօնքը Գրիգոր Լուսաւորիչին քարոզած քրիստոնէութիւնն է: Ինքն ալ դարձաւ քրիստոնէայ եւ հրամայեց իր իշխաններուն եւ ժողովուրդին՝ ասկէ ետք Քրիստոսին հաւատալ, մէկ Աստուած պաշտել ու սուտ կուրքերը կործանել: Այսպէսով, 301 թուին քրիստոնէութիւնը պետական կրօնք կը դառնայ Հայաստանի մէջ, Տրդատ թագաւորի օրով:

Քում, քումաթի, քում, աթիքում, աթիքա,
 Ուխաթիքի, ուխաթիքի, ուխաթիքի ա՛:
 Հ.Մ.Ը.Մ.ի գայլիկները հոս են ահա:

ԳԼՄՔԵՐ

Աւետիք Սահակեան
 (1865-1933)

Քաղաքական գործիչ: Անդրկովկասեան Սէյմի կառավարութեան մէջ, խնամատարութեան ու պարենաւորման նախարար, 1918ին, Հայաստանի Հանրապետութեան խորհրդարանի նախագահ:

5.- ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ԱՒԱՐԱՅՐԻ ՀԵՐՈՍՈՄՈՐՏԸ

Գարուն էր, 451 թուականի գարունը: Հայոց սպարապետին շուրջ հաւաքուեցան ուխտապան նախարարներն ու զինւորները, թիով 66.000 հոգի:

Պարսիկներու Յազկերտ թագաւորը կատաղած էր. ան մեծ բանակ մը կազմեց 300.000 զինւորներով եւ բազմաթիւ փիղերով, որոնք բերուած էին Հնդկաստանէն. անոնց վրայ շինած էին զրահապատ մարտկոցներ: Պարսկական ուժերուն ընդհանուր հրամանատարն էր Մուշկան Նիսալաւորտ:

Հայոց բանակին հրամանատարն էր սպարապետ Վարդան Մամիկոնեան:

Պարսիկները Հայաստան մտան Հեր եւ Զարեանոյ գաւառներէն, հասան Արտազ գաւառի Աւարայր գիւղին քով, Տղմուտի գետի ափերուն:

Գետին մէկ կողմը պարսկական բանակն էր, միւս կողմը՝ հայկական:

Աւարայրի հերոսամարտին նախընթաց գիշերը Վարդան կարգի դրաւ իր բանակը. աջ թեւին հրամանատար նշանակեց Խորէն Խորխոռունի, միջին թեւին՝ Ներշապուհ Արծրունի, կեդրոնի թելը կ'առաջնորդէր Վարդան Մամիկոնեան: Սպարապետին եղբայրը՝ Հմայեակ Մամիկոնեան պահեստի գունդին հրամանատարն էր:

Բանակին մէջ էին Յովսէփ Կաթողիկոս, Ղեւոնդ Երէց եւ ուրիշ կղերականներ: Սպարապետը եւ վանանդեցի Ղեւոնդը Երէցը խօսեցան, ոգևորեցին զինուորները, ըսին որ Սուրբ պատերազմ մըն էր ասիկա, որովհետեւ բոլորը կը կոուէին հայրենիքին, ազգին եւ քրիստոնէութեան համար: Արեւածագէն առաջ, բոլորը սուրբ հաղորդութիւն առին, համբուրուեցան իրարու հետ, որովհետեւ գիտակցօրէն մահուան կ'երթային:

Արշալոյսին, պատերազմական շեփորները գոռացին, սկսաւ կռիւր: Հայ եւ պարսիկ բանակները խառնուեցան իրարու:

Սպարապետը ինկաւ պարսկական բանակներուն վրայ եւ ցիր ու ցան փախցուց զանոնք:

Հոս էր նաեւ Վասակ Սիւնիին բանակը, որ

անցաւ պարսիկներուն կողմը: Հայ բանակին մէկ մասը տկարացաւ, սկսաւ նահանջել, պարսիկները ետ դարձան, պաշարեցին Վարդանի բանակը: Սպարապետը, տեսնելով որ կտրուած էր հայ բանակէն, խոյացաւ պարսիկներուն դէմ, զարկաւ աջ ու ձախ եւ իրիկուան դէմ ինկաւ պատերազմի դաշտին վրայ, ծակծկուած մարմնով:

Աւարայրի ճակատամարտին մէջ, Վարդանի հետ նահատակուեցան Խորէն Խորխոռունի, Արտակ Պալունի, Տաճատ Գնդունի, Հմայեակ Դիմաքսեան, Վահան Գնունի, Գարեգին Սրուանձտեանց, Արսէն Ընծայեցի եւ ուրիշներ: Հայերը կորսնցուցին 1036 հոգի, իսկ պարսիկները՝ 3544 հոգի եւ 9 զօրավարներ:

Եւ սակայն, Աւարայրի ճակատամարտով հայ-պարսկական կռիւները չվերջացան, հայ բանակը քաշուեցաւ Հայաստանի խորերը եւ շարունակեց կռիւը:

Այս կռիւներուն մէջ նշանաւոր եղաւ Տայոց Ջորի կռիւը, ուր պարսիկները մեծ կորուստներու ենթարկուեցան: Հոս նահատակուեցաւ նաեւ սպարապետին եղբայրը՝ Հմայեակ Մամիկոնեան:

Մուշկան Նիւսաւաւուրտ Յազկերտին գրեց, որ մեծ կորուստներ ունեցած են, թելադրեց, որ վերջ տայ կռիւներուն, որովհետեւ պարսիկներուն համար պատերազմի շարունակութիւնը վնասակար էր եւ անօգուտ:

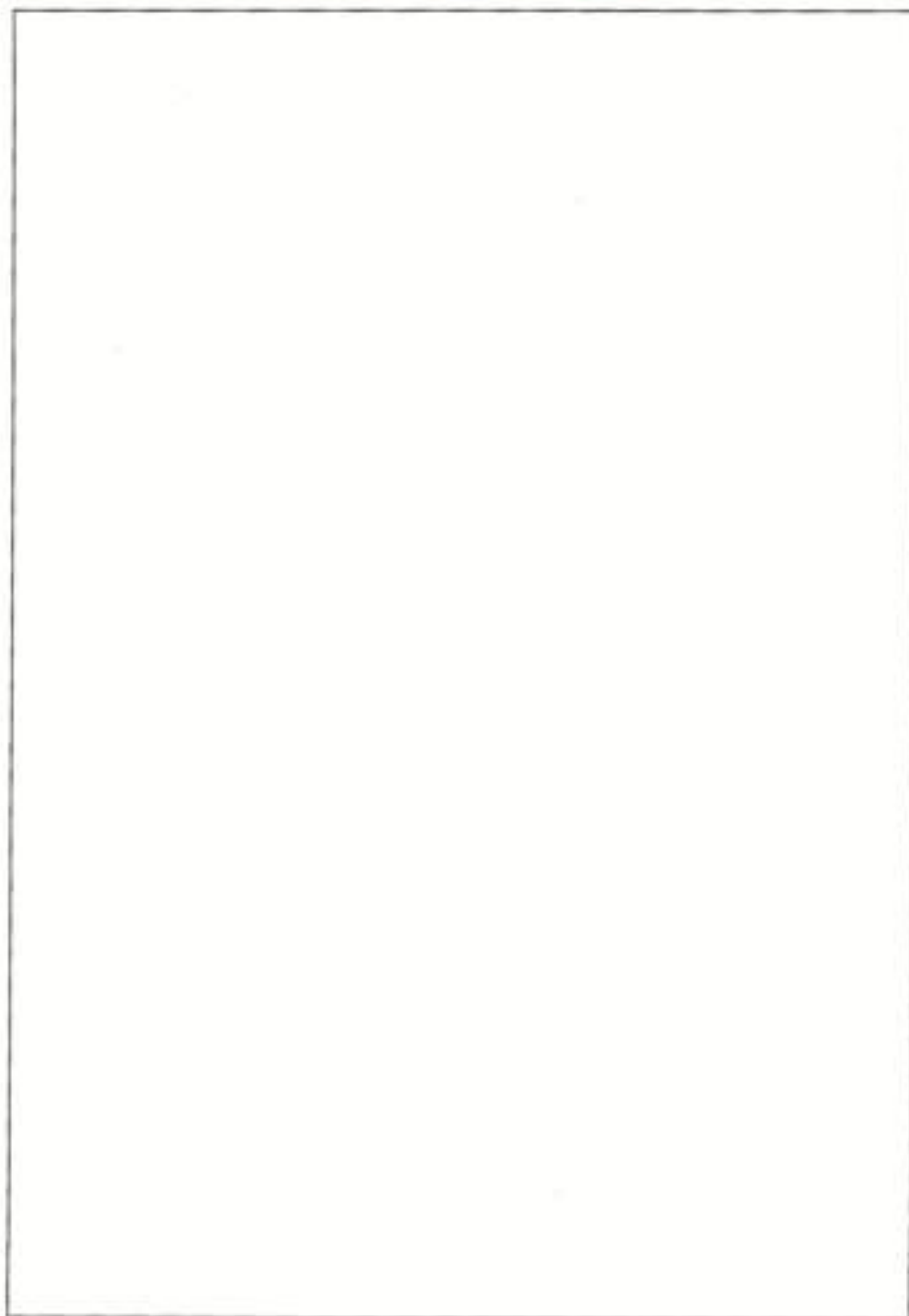
Յազկերտ Բ. հրամայեց դադրեցնել պատերազմը, ետ կանչեց Մուշկան Նիսալաուրտը, անոր տեղ դրկեց Ատրորմիզդ իշխանը, իբրև Հայաստանի մարզպան: Յայտնեց, որ հայերը ազատ են պաշտելու իրենց կրօնը:

Ատրորմիզդ, Հայաստան գալով, խաբէութեամբ ձերբակալեց կարգ մը իշխաններ եւ կղերականներ, որոնց մէջ էին Յովսէփ Կաթողիկոսն ու Ղեւոնդ Երէցը: Իշխանները բանտարկուեցան, կղերականները նահատակուեցան: Եկեղեցականներու այս խումբը կոչուեցաւ Ղեւոնդեանք:

Վասակ Սիւնի, իբրև պատասխանատու այս պատերազմին, դատուեցաւ, բանտարկուեցաւ եւ բանտին մէջ որդնոտած մեռաւ:

Պատերազմին արդիւնքը այն եղաւ, որ հայերս ֆիզիքական մեծ կորուստ ունեցանք, սակայն յաղթական դուրս եկանք պատերազմէն, որովհետեւ թշնամին չյաջողեցաւ իր կամքը պարտադրել՝ մեզ բռնի ուրացնելու:

Գտի՛ր զրկուած լուրը, նկարներուն առաջին տառերը գործածելով:

The puzzle consists of three rows of illustrations on a pink background, each with a row of letter boxes below it. The first row has six boxes, with the second box containing the letter 'ր'. The second row has three boxes. The third row has seven boxes.

Row 1 illustrations: A monkey, a tortoise, a hand holding a saw, a camel, a sun, and a bird.

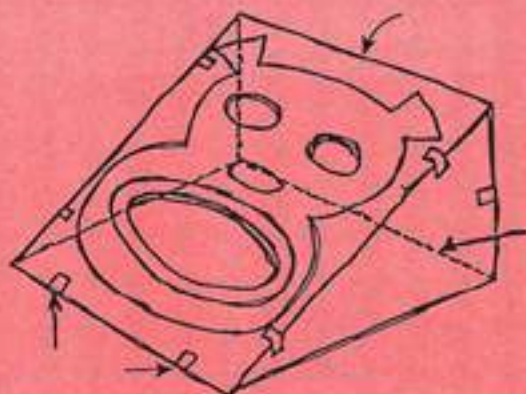
Row 2 illustrations: A church, a sailboat, and a square.

Row 3 illustrations: A pair of scissors, an open book, a rabbit, a deer, a watering can, and a donkey.

ՉԵՌԱՅԻՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Այս խաղը կրնաս շինել
հաստ խաւաքարտով կամ
սնտուկով, իսկ գնդակը
կրնաս շինել կտորին մէջ
լեցնելով ճերմակ լուբիա
կամ խճաքար:

ԿԱՆՉ

Րիբ, բիբ, բիբ,

Ալահիբ, ալաուր, ալաա:

Աքին, քահին, քահին, քահա ...

Հ.Մ.Ը.Մ.ի գայլիկները (արծուիկները)

հոս են ահա:

Թուական

Աքելլայի Ստորագրութիւն

**6.- ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԸ, ՏԱՐԱԾՈՒԹԻՒՆԸ,
ԳԼԽԱԽՈՐ ԳԵՏԵՐԸ, ԼԵՌՆԵՐԸ**

Հայաստան Անդրկովկասի երեք հանրապետություններէն մէկն է: Տարածութիւնը շուրջ 30.000 քառ. քմ. է, մէկ տասներորդը Պատմական Հայաստանին: Անկախութեան վերատիրացած է 1991էն ի վեր:

Իր անմիջական դրացիներն են Վրաստանն ու Ազրպէյճանը, Հայաստանը նաեւ սահմանակից է Իրանի եւ Թուրքիոյ:

Մայրաքաղաքն է Երեւանը:

●Այլ Քաղաքներ

Կիւմրի, Վանաձոր, Էջմիածին, Արմաւիր, Գիլիջան, Աշտարակ, Կապան, Գորիս, Սիսիան, Եղեգնաձոր, Վարդենիս, Իջեւան, Վայք, Մեղրի:

●Լեռներ

Արագած	4095 մեթր
Կապուտջուղ	3906 մեթր
Աժդահակ	3598 մեթր
Վարդենիս	3520 մեթր

●Կլիմայ

Կլիման ընդհանուր առմամբ բարեխառն է, ցամաքային եւ լեռնային:

●Գետեր

Արաքս 933 քլմ.

Ախուրեան 205 քլմ.

Հրազդան 146 քլմ.

Արփա 126 քլմ.

●Լիճ

Սեւան 1370 քառ. քլմ.

●Դաշտեր

Արարատեան 850 մեթր բարձրութիւն

Շիրակի 1500 մեթր բարձրութիւն

Սիւնիքի 2500 մեթր բարձրութիւն

Գտի՛ր Հայաստանի 6 քաղաքներում անունները, դասատրելով տառերը, ապա տեղատրե՛ գանոնք քարտէսին վրայ ու գունատրե՛ լինեն ու ծովերը:

Քրէ՛ ապրած երկրիդ սահմանները, յիշէ՛ նշանաւոր լեռները, լիճները եւ գետերը: Քծէ՛ անոր քարտէսը:

Սահմանները.- _____

_____

Լեռները.- _____

_____

Լիճները.- _____

_____

Գետերը.- _____

_____

ՋԻՆՈՒՈՐԻ ՄՕՐ ԵՐԳԸ

Զարթի՛ր, որդեակ, ուշ բեր, վեր կաց,
 Պատերազմի փողն հնչեց,
 Զարթի՛ր, գոչեց ձայն հայրենեաց,
 Կենաց, մահու ժամ հնչեց:

Պատրաստեր եմ քո զենքերը,
 Ահա գլխիդ վերել կան,
 Ինչպէս երբեմն քո գրքերը,
 Երբ կ'երթայիր վարժարան:

Ելի՛ր կապեմ սուրը մէջքիդ,
 Ասպար կախեմ քո ուսէդ,
 Եւ սուրբ դրօշակն հայրենիքիդ
 Թող ծածանի աջ թելէդ:

Փոխան գրքիդ ահա սուրեր,
 Փոխան թղթի կոուի դաշտ,
 Գնա՛ մեռիր ազգիդ համար,
 Թող մայր երկիրդ ապրի հաշտ:

Քա՛նի տարի կերակրեցի,
 Մինչ հասակդ այդ առիթ,
 Այդ հասակիդ մայրդ մեռնի,
 Դուն ալ քո ազգիդ մեռիր:

7.- ՊԱՆՔ ՕԹՈՄԱՆԻ ԳՐԱԴՈՒՄԸ

Հայկական նահանգներուն մէջ խստացած էին հալածանքներն ու հարստահարութիւնները հայ բնակչութեան դէմ: Սուլթանական կառավարութիւնը որոշած էր խեղդել հայութեան ձայնը, որ կ'ուզէր իր իրաւունքները պաշտպանել:

Հայութեան եւ հայ յեղափոխութեան համար ծանր հարուած մըն էին 1895-96ի ջարդերը: Ծանր հարուած մըն էր նաեւ Վանի ինքնապաշտպանութեան կոհիւր մղող ֆետայիներուն նահատակութիւնը, իրենց խմբապետներուն՝ Պետոյի, Մարտիկի եւ Աւետիսեանի հետ միասին:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը այս պայմաններուն մէջ կ'որոշէր հարուածին պատասխանել հարուածով: Պայմանները աննպաստ էին արշաւանքի մը համար: Միւս կողմէ թրքական կառավարութիւնը խստացուցած էր հսկողութիւնը սահմանային շրջաններու մէջ, արգիլելու համար ֆետայական որեւէ թափանցում: Հետեւաբար, նոյնինքն սուլթանական մայրաքաղաքը յարմա-

րագոյն վայրը կը նկատուէր ուժեղ հարուածի մը համար: Պանք Օթոմանի դէպքին հիմնական նպատակը ուժեղ ցնցում մը յառաջ բերել էր, որպէսզի կարելի ըլլար հայկական նահանգներու բարեկործանումները գործադրել տայ:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Պոլսոյ Կեդրոնական Կոմիտէին որոշումն էր գրաւել դրամատունը իր երոպացի 150 պաշտօնեաներով, միաժամանակ ոռումբերով յարձակում գործել քաղաքին թրքական կարգ մը զօրանոցներուն վրայ: Այս նպատակին համար 1896ի Փետրուար-Մարտ ամիսներուն արդէն կը սկսէին նախապատրաստական աշխատանքները: Այս աշխատանքներուն, կը մասնակցին նաեւ Երոպայէն եկած դաշնակցական ուսանողներ՝ Արմէն Գարօ, Հրաչ Թիրեաքեան եւայլն: Մեծ խանդավառութեամբ գործին մէջ նետուած էր յատկապէս Բաբգէն Սիւնին:

Դրամատան գրաւման համար կ'որոշուի Օգոստոսի 10ը, սակայն յետոյ կը յետաձգուի նոյն ամսուն 14ի կէսօրուան: Մանրամասնօրէն պատրաստուած էր ծրագիրը, ուժերու դասաւորումը կատարուած էր, եղած էր նաեւ գործերու բաժանումը, այսինքն՝ ճշդուած էին յարձակող-

ները, իրաքանչիւրին պարտականութիւնը, եւրոպացի դեսպաններուն տրուելիք յայտարարութիւնները, ինչպէս նաեւ ռումբերն ու պէտք եղած ատրճանակները: Ընդհանուր ղեկավար կը նշանակուի Բաբգէն Սիւնին, իսկ Հրաչ Թիրեաքեանը՝ օգնական: Արմէն Գարոյին կը յանձնուի դրամատան ներսի կարգին եւ պաշտօնէութեան պահպանումը:

Յարձակումի նախորդ գիշերն է: Բոլորը հաւաքուած են սենեակի մը մէջ. յուզուած են բոլորն ալ, ո՛վ գիտէ, թերեւս վերջին անգամն է որ զիրար կը տեսնեն, որովհետեւ վաղը անոնցմէ ոեւէ մէկը կրնայ սպաննուիլ: Կոիւի ընթացքին զիրար ճանչնալու համար իբրեւ կարգախօս կ'ընտրուի «Ազատութիւն» բառը:

Օգոստոս 14, կէսօր: Յանկարծ Համիտի մայրաքաղաքին մէջ կը սկսի զէնքերու համազարկ մը՝ ռումբերու որոտին ընկերացած: Զէնքի ձայներն ու ռումբերու պայթումները չեն դադրիր: Խուճապի մէջ է քաղաքը, անակնկալի եկած է սուլթանը: Հայ յեղափոխականները գրաւած են Պանք Օթոմանը:

Օր ցերեկով տեղի կ'ունենայ գրաւումը: Շատ հանդարտ կերպով անոնք կը մօտենան դրամատան, ապա՝ յանկարծ քաշելով իրենց ատրճանակները կը կրակեն պահակներուն վրայ: Կը սպաննուին պահակները, ինչպէս նաեւ՝ քանի մը յարձակողներ: Կոուի առաջին զոհերէն է

նոյնինքն Բարգէն Սիւնին. պահակ զինուորնէրու կրակած առաջին փամփուշտներէն մէկը կը ծակէ անոր թիկունքը, Սիւնի գետին կ'իյնայ այդ վայրկեանին, կը պայթին իր վրայ գտնուող ռումբերն ալ. երիտասարդ ֆետայիին մարմինը անճանաչելի կ'ըլլայ: Մեծ գին վճարուած էր դրամատան գրաւումին համար: Անոր նահատակութիւնը սակայն պատճառ չ'ըլլար, որ մնացեալները իրարու անցնին: Անմիջապէս Արմէն Գարօ հրամանատարութիւնը յանձն կ'առնէ եւ կոհիւր կը շարունակուի դրամատան ներսէն՝ յարձակող զօրքերուն դէմ: Պաշտօնէութիւնը խուճապահար է. Արմէն Գարօ զանոնք կը հանդարտեցնէ ըսելով, թէ իրենց կեանքերուն որեւէ վնաս պիտի չհասնի:

Կոհի առաջին վայրկեաններուն իսկ, ըստ նախատեսուածին, օտար լեզուներով պատրաստուած յայտարարագիրը արդէն հասած էր երոպական դեսպանատուներուն: Այսպէսով անոնք տեղեակ էին, թէ ինչ կը կատարուի մայրաքաղաքին մէջ:

Մինչեւ կէս գիշեր ամբողջ մայրաքաղաքը կծկուած վիճակով կը սպասէ...: Կարգ մը տեղեր արդէն անմեղ հայեր զոհ կ'երթան թուրք զինուորներու եւ ամբոխի սուրերուն: Դրամատունը գրաւողները երոպացի դեսպաններուն կը դրկեն չորս կէտերէ բաղկացած պահանջագիր մը.-

1.- Գաղթեցնել Պոլսոյ մէջ սկսած անմեղներու կոտորածը:

2.- Գաղթեցնել դրամատան դէմ յարձակումը, հակառակ պարագային պիտի պայթեցնեն դրամատունը:

3.- Գրաւոր երաշխիքներ տալ հայկական նահանգներու բարենորոգումներուն մասին:

4.- Ազատ արձակել բոլոր հայ քաղաքական բանտարկեալները:

Արմէն Գարօ եւ իր ընկերները վճռական էին:

Կէս գիշերէն ետք, ժամը մէկին, ռուսական դեսպանատան առաջին քարտուղար Մաքսիմով կը հասնի դրամատուն եւ կ'առաջարկէ դուրս գալ շէնքէն, կեանքի ապահովութիւն խոստանալով Արմէն Գարոյին ու իր ընկերներուն: Արմէն Գարօ Մաքսիմովի կը պատասխանէ. «Պարոն դեսպան, մենք հոս շմտանք որ դուք այստեղէն մեզ ազատելու նեղութիւնը քաշէք...»: Ան ըսել կ'ուզէր, թէ իրենք ունին յստակ պահանջներ, որոնց իրագործումը կը պահանջեն դեսպաններէն եւ սուլթանէն: Մաքսիմով կը պատասխանէ, թէ կոտորածը եւ դրամատան դէմ յարձակումը արդէն դադրած են, գալով բարենորոգումներուն՝ դեսպանները կը խոստանային իրենց կարելին ընել անոնց իրագործումը ապահովելու համար: Մաքսիմով կը խոստանար նաեւ ձերբակալուած հայ լեղափոխականները ազատ արձակել տալ: Մաքսիմովի եւ Ար-

մէն Գարոյի միջեւ երկար բանակցութիւններէ ետք, հայ յեղափոխականները կը համաձայնին ձգել դրամատունը, իրենց պահանջներուն շուրջ երաշխիքներ ստանալէ ետք:

Առտուան դէմ, 17 յեղափոխականները իրենց զէնքերով դուրս կու գան դրամատունէն: Մաքսիմով կը հարցնէ, թէ միւսները ինչո՞ւ դուրս չեն գար, Արմէն Գարօ կը պատասխանէ թէ ուրիշներ չկան իրենց հետ...: Թուրքերը Մաքսիմովի հաւատացուցած էին, թէ դրամատունը գրաւողները մօտ 200 հոգի են: Տասնեօթը հոգիներ, իրենց զէնքերով, կ'անցնին թուրք զօրքերուն մէջէն, Մաքսիմովի առաջնորդութեամբ (որովհետեւ ան խոստացեր էր իր անձով երաշխաւորել անոնց ապահովութիւնը). կը հասնին ծովեզերք, ուրկէ զիրենք կը փոխադրեն ֆրանսական «Ժիրոնտ» շոգեհատով:

Դժբախտաբար, սակայն, շոգեհատին վրայ զինաթափ կ'ընեն հայերը ու զանոնք կը փոխադրեն Մարսէլլի բանտը: Իրենց խոստումը չեն յարգեր նաեւ դեսպանները, որովհետեւ անոնք իրենց սեփական շահերը միայն կը հետապնդէին: Այս բոլորէն ետք, սակայն, Պանք Օթոմանի գրաւումը մարտական իմաստով մեծ յոյսեր ներշնչեց Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան, զօրացուց պայքարի ու զոհաբերութեան ոգին՝ Հայրենիքի սիրոյն համար: Քաղաքական իմաստով մեծ չափով օգտուեցանք այս

դէպքէն, այն իմաստով որ անհկա մեր մէջ գորացուց միայն սեփական ուժերուն վստահելու վճռականութիւնը, անհկա մեզի սորվեցուց, թէ «օտարէն մեզ *Ֆայտա չկայ*» ինչպէս կ'ըսուի Կիկոյի մօր երգին մէջ:

Իր օրերուն, դէպքը շատ մեծ արձագանգ գտաւ երոպական մամուլին մէջ, որովհետեւ կարելի չէր, որ հայ յեղափոխականներ յանդրգնէին սուլթանին քիթին տակ գրաւել երկրին ամէնէն կարելոր դրամատունը: Երոպական կարգ մը թերթեր նոյնիսկ «*դարուն ամէնէն ցնցիչ դէպքը*» անուանեցին այս գործողութիւնը: Այս ձեւով երոպական պետութիւնները կը ստիպուէին հաշուի առնել հայ յեղափոխութիւնը, իբրեւ կարելոր ուժ՝ Հայ Դատի լուծման մէջ:

ԲԱՔԳԷՆ ՍԻՒՆԻԻ ՄԱՆԸ

Պանք Օթոման գրաւած է
Դաշնակցութեան կոմիտէն,
Նրա մէջը լեցուցած է
Պայթիչ, խորտակիչ ոռմբով:

Ամէն հայ քաջ սպասում էր
Այն սիրելի թոպէին,
Թէ ե՞րբ պիտի նետուի ոռմբը
Որ խորտակուի թշնամին:

Ահա ինկաւ պատուհանէն
Մի կլորիկ դումպարա,
Հոն սարսեցաւ Սուլթան Համիտ
Եւ իր վատ Իզգէթ փաշան:

Երբ այս լուրը Համիտ լսեց,
Քովը կանչեց Նազըմը,
Գնա՛ ըսաւ, հանդարտեցո՛ւր,
Այդ խոովեալ հայերը:

Պանք Օթոման զետեղուած է
Բաքգէն Սիւնի յարկին տակ.
Հոն զոհուեցաւ Բաքգէն Սիւնի
Դաշնակցական վեհ հսկան:

Սորա անունը սարսեցուց
Հարիւր հազար միւսլիման,
Սոցա Սուլթան Համիտ կոչուած
Անգութ ազգին խալիֆան:

Գրե՛ Բարգէն Սինիի կենսագրութիւնը.

ԺԱՄԱՆՑ

Կրնա՞ս հետեւեալ երկիրներուն մայրաքաղաքները գտնել :

Անգլիա _____

Յունաստան _____

Պուլկարիա _____

Աւստրալիա _____

Հայաստան _____

Թուական

Աքելլայի Ստորագրութիւն

8.- ՈՎ ՀԱՅ ԱՐԻ

ՄԿԱՌԻՏԱԿԱՆ ՔԱՅԼԵՐԳ

Ով հայ արի նախ բարձրացիր,
 Մարմնով մտքով հսկայ դարձիր,
 Զանք ճիգ թափե դու ամէն օր
 Գործադրելու բարիք մը նոր:

Հնազանդէ մեծերուդ միշտ,
 Մի պատճառեր ոչ որի վիշտ,
 Ազգիդ համար միշտ աշխատէ,
 Եղիր առոյգ եւ ճիշդ դատէ:

ԺԱՄԱՆՑ

ՀՆԴԿԱԿԱՆ ՕՐ

Կրնաս փորձել խարուկահանդէսի, բանակումներու եւ հաւաքոյթներու ընթացքին. փորձէ՛ եւ տես որքան հաճելի է ծպտուիլ: Ծրագրէ եւ գործածէ հին լաթեր, գիշերանոցներ, վերարկուներ, եւայլն:

Հնդկական Անկիւն:

Հնդիկներուն գործածած վրանները կը կոչուին Teepee. կրնաս անոնց նմանը շինել եւ գործածել բանակումներուն, թատրոններուն, եւայլն:

Եռոտանի մը շինել, վարի մասը իրարու միացնել բարակ պարանով եւ վրան կտորով կամ թուղթով պատել, ապա զարդարել ըստ նաշակի:

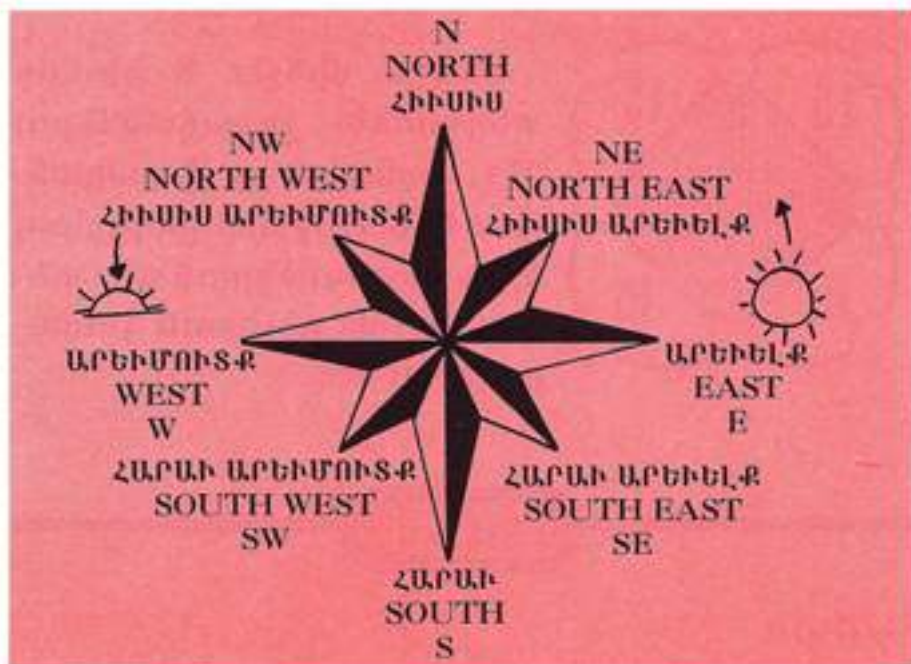
Թերթերը ծալել երկու կողմերէ, կապել, վրայ-վրայի շարել (*տես նկարը*), մէջը անցընել կարմիր լոյս եւ կ'ունենաս արուեստական կրակարան:

Թուական

Աքելլայի Ստորագրութիւն

9.- ԿՈՂՄՆԱՅՈՅՅԻ ՉՈՐՍ ԿՈՂՄԵՐԸ

Կողմնացույցը ժամացույցի նմանող գործիք մըն է, որուն սլաքը միշտ դէպի հիւսիս կ'ուղղուի:

Հիւսիսը գտնելէն վերջ՝ մնացած կողմերը գտնելը շատ դիւրին է: Դէմքդ երբ հիւսիս դարձրնես՝ կոնակդ կ'ըլլայ հարաւ, աջդ՝ արեւելք եւ ձախդ՝ արեւմուտք: Ասոնք չորս գլխաւոր կողմերն են:

Իսկ չորս երկրորդական կողմերն ալ հետեւեալներն են.

Հիւսիս - արեւելք

Հարաւ - արեւելք

Հիւսիս - արեւմուտք

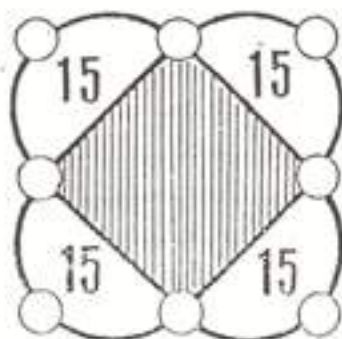
Հարաւ - արեւմուտք

ԺԱՄԱՆՑ

Ց թիւերու խաղ

Մէկէն մինչեւ 8 թիւերը տեղափոխել շրջանակներու մէջ, այնպէս որ իրաքանչիւր կիսաշրջանը ընդգրկող երեք շրջագիծերուն մէջ տեղափոխուած թիւերուն գումարը ըլլայ 15:

ԿԱՆՉ

ԱճԻՃԻ

Աճիճի, աճիճի, հա, հու հա,
Աճիճի, աճիճի, զիմ, պօմ, պահ,
Հա, հու, հա, զիմ, պօմ, պահ,
Հ.Մ.Ը.Մ.ի գայլիկները (արծուիկները)

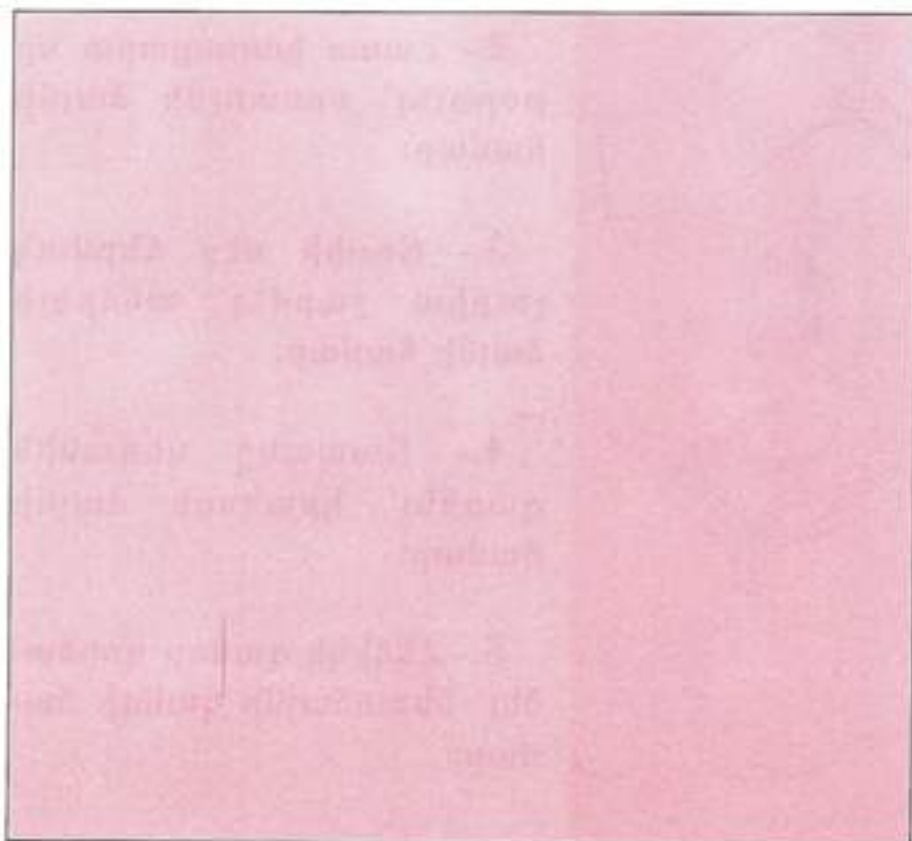
հոս եճ ահա:

10.- ՀԵՏԱԽՈՒԶԱԿԱՆ ՆՇԱՆՆԵՐ

Հետախուզել կը նշանակէ հետքերու հետեւիլ: Այսպէս, գայլիկութեան մէջ կան նշաններ, որոնք յատուկ իմաստ ունին եւ կ'օգտագործուին զանազան առիթներով:

Քծէ՛ այն նշանները, որոնք պիտի գործածես հետախուզական արշաւներու ընթացքին.

Ի՞նչպէս ձայներ հանել.

Կրնաս գործածել թատրոնի, խարուկահանդէսի եւ հաւաքոյթներուն ընթացքին:

1.- Կերպընկալէ (Plastique) գաւաթները զարնել սեղանին՝ ձիու ոտքի ձայներու համար:

2.- Հաստ խաւաքարտ մը թօթուել՝ որոտումի ձայնի համար:

3.- Տուփի մէջ ճերմակ լուրիա շարժել՝ անձրեւի ձայնի համար:

4.- Տապակը սեղանին զարնել՝ կրակոցի ձայնի համար:

5.- Հեծիկի զանգը գործածել՝ հեռաձայնի զանգի համար:

Աղէ Խմորով Խամաճիկը

Չափը.- 17.9 սմ.

Նիւթերը.- 4 գաւաթ ալիւր. 4 գաւաթ աղ. 2 գաւաթ ջուր. 2 կաթի դգալ սոսինձ. ներկելու համար ջրաներկ, ապա՝ *վերնիշ*. վրձին եւ սխտոր ծեծելիք:

Պատրաստութիւն.- Ալիւրը, աղը, ջուրը եւ սոսինձը խառնելով խմորը պատրաստէ. եթէ շատ կակուղ ըլլայ ալիւր ւաւելցուր:

Ոտքերուն համար 2 գնդակ խմոր առ եւ 1.5 սմ. հաստութեամբ երկու երկար փայտիկներ շինէ. թելերուն համար 5.5 սմ. երկար, 1 սմ. լայն եւ 1 սմ.

հաստութեամբ կտորներ պատրաստէ եւ փակցուր մարմնին. ձեռքերուն համար երկու կտոր խմոր՝ իւրաքանչիւրը 1 սմ. լայն եւ 1 սմ. հաստութեամբ, կուրծքին համար նոյն հաստութիւնը դիր թելերուն տակ. մատները նշանակէ դանակով:

Թուական

Արեւլայի Ստորագրութիւն

11.- ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀՈՉԱԿՈՒՄԸ

Հայ կամաւորական շարժումը.- Համաշխարհային Ա. պատերազմի սկիզբէն, Կովկասի մէջ կազմուեցան հայ կամաւորական գունդեր, հայութեան բոլոր կազմակերպութիւններուն մասնակցութեամբ: Այս գունդերուն հրամանատար նշանակուեցան Անդրանիկ, Քեռի, Վարդան, Դրօ, Համազասպ, Իշխան Յովսէփ Արղութեան եւ Զանփոլատեան: Կամաւորական այս գունդերուն մէջ մտան արհեստաւորներ, վաճառականներ, ուսուցիչներ եւ ուսանողներ:

Բացի Կովկասէն, կամաւորական շարժումը տարածուեցաւ նաեւ գաղութներուն մէջ: Պալքաններու, Ամերիկայի երիտասարդութիւնը կոուեցաւ անգլիական, ֆրանսական, ամերիկեան բանակներուն մէջ: Կազմուեցաւ Հայկական Լեգէոնը: Գաղութներու հայութիւնը իր բոլոր կուսակցութիւններով աշխատեցաւ դաշնակիցներու յաջողութեան համար: Կազմուեցաւ Ազգային Պատուիրակութիւնը, նախագահութեամբ՝ Պօղոս Նուպար փաշայի:

Ռուսական յեղափոխութիւնը.- 1917 Փետրուարին սկսաւ ռուսական յեղափոխութիւնը: Կազմուեցաւ ժամանակաւոր կառավարութիւն մը Ռուսիոյ մէջ, իսկ Անդրկովկասի մէջ՝ Առան-

ձին Կոմիտէ, բաղկացած կովկասեան ժողովորդներու ներկայացուցիչներէն: Պատերազմը դեռ կը շարունակուէր բոլոր ճակատներուն վրայ: Թրքահայաստանի մեծ մասը՝ Պայագիտ, Ալաշկերտ, Բասէն, Խնուս, Կարին, Մանազկերտ, Տրապիզոն, Վան եւ Երզնկա արդէն գրաւուած էին: Գրաւուած այս շրջաններուն պաշտպանութիւնը յանձնուեցաւ կամաւորական գունդերուն:

Դժբախտաբար, սակայն, ժամանակաւոր կառավարութեան դիրքը ամուր չէր եւ նոյն տարւան Հոկտեմբերին Ռուսիոյ մէջ սկսաւ Բոլշեւիկեան Յեղափոխութիւնը: Լուծուեցաւ ժամանակաւոր կառավարութիւնը եւ Ռուսաստանը բաժնուեցաւ հակառակորդ երկու ճակատներու: Սկսաւ քաղաքացիական կռիւր, որ վերջացաւ բոլշեւիկներու (մեծամասնական) յաղթանակով: Հոկտեմբերեան Յեղափոխութենէն ետք, լուծուեցան նաեւ Անդրկովկասեան ժողովորդներու Օրէնսդիր ժողովը (Սէյմ) եւ անկէ բխած կառավարութիւնը:

Ռուսական նոր կառավարութիւնը ձեռնարկեց անջատ հաշտութեան. ռազմաճակատը քայքայուեցաւ, ռուս զինուորը դիմեց դէպի տուն եւ թրքական ընդարձակ ճակատի պաշտպանութիւնը մնաց միմիայն հայերուն վրայ: Այս դժուարութենէն զատ, Սէյմի անդամները պառակտուեցան: Հայութիւնը չէր ուզեր անջատ-

իլ Ռուսիայէն, մինչդեռ թաթարները կ'ուզէին առիթէն օգտուիլ եւ գերմաններու աջակցութեամբ ամրացնել իրենց դիրքը:

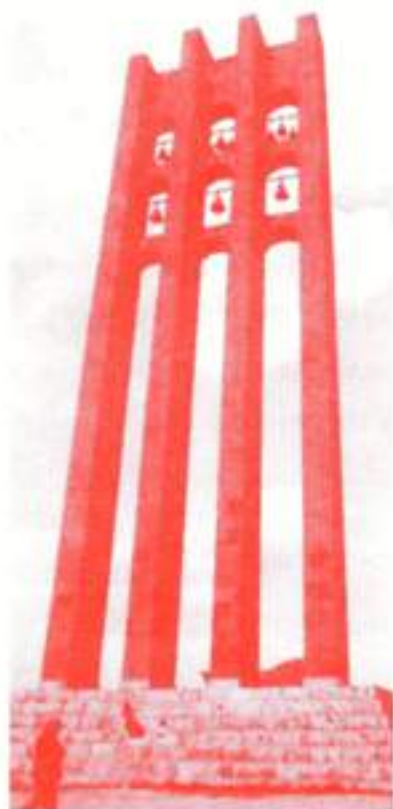
Թուրքերը օգտուեցան այս առիթէն, վերսկսաւ ընդհատուած պատերազմը:

Պրեսթ Լիթովսքի դաշնագիրը եւ թրքական յարձակողականը.— Հայ ժողովուրդին համար կրկին եկան ծանր օրեր: Ռուս զինուորը քաշուած էր կովկասեան ռազմաճակատէն, հայութիւնը կը մնար դէմ առ դէմ թրքական զօրքին: Իսկ ներսը՝ թաթարները կը դաւէին հայութեան դէմ եւ կը դիրացնէին թրքական բանակներուն մոտքը հայկական ճահանգներ:

Ռուս նոր կառավարութիւնը Պրեսթ Լիթովսքիի դաշնագիրով համաձայնեցաւ թուրքերուն հետ եւ անոնց ձգեց ամբողջ Թրքահայաստանը, ինչպէս նաեւ՝ նախկին ռուսական ճահանգներէն Կարսի եւ Արտահանի շրջանները: Այս համաձայնութեան վրայ յենելով, թուրք հրամանատարութիւնը պահանջեց այդ ճահանգներուն պարպումը եւ այդ պահանջին հետ թուրքերը ոտքի հանեցին Անդրկովկասի եւ շրջակայ թուրք-թաթար բնակչութիւնը: Այս կացութեան մէջ, հայ բանակը ստիպուեցաւ կռուիլ ե՛ւ ներքին, ե՛ւ արտաքին թշնամիներու դէմ:

1918ի սկիզբները թուրքերը ընդհանուր յարձակողականի անցան եւ վերագրաւեցին ամբողջ Թրքահայաստանը: Այս կացութեան մէջ

Սէյմը ճանչցաւ Պրեսթ
 Լիթովսքիի դաշնագիրը
 եւ ընդունեց թուրքերուն
 առաջարկը: Սէյմի կառա-
 վարութեան պետը,
 առանց լուր տալու հրա-
 մանատարութեան, թուր-
 քերուն յանձնեց Կարս
 բերդաքաղաքը: Թուրքե-
 րը, Կարսէն ետք, գրաւե-
 ցին նաեւ Ալեքսանդրա-
 պոլը: Այս ձեռով թուրք
 կ ա ո ա վ ա ր ո թ ի ն ը ,
 բնաջնջելէ ետք թրքահայ
 ժողովուրդը, կ'ուզէր ոչըն-
 չացնել նաեւ կովկասա-
 հայութիւնը:

Հայաստանի անկախութեան հռչակումը.- Այս
 դժուարին օրերուն յաջորդեցին հերոսական
 օրեր: Մայիս 22ին, թշնամիին առջեւ բաց էր
 Երեւանի ճամբան, բայց հայութիւնը մէկ մարդու
 պէս ոտքի կանգնեցաւ: Հայոց Ազգային Խոր-
 հուրդը Արամ Մանուկեանը նշանակեց *տիկտա-
 թոր*:

Արամ Մանուկեան կազմակերպեց հայ բանա-
 կը եւ անցաւ ընդհանուր յարձակողականի: Յա-
 ջորդ օրերուն Սարդարապատի, Ղարաքիլիսէի
 եւ Բաշ Ապարանի ճակատամարտներուն մէջ

հայկական բանակը յաղթեց թշնամիին, որ ստիպուած բռնեց նահանջի ճամբան: Այդ կոհիւնտրուն հայկական բանակներու սպարապետն էր զօր. Թովմաս Նազարբէկեան, իր օգնականները՝ զօր. Սիլիկեան, Փիրումեան եւ Դրօ:

Մինչ հայ ժողովուրդը, իր գոյութիւնը պաշտպանելու համար, հերոսական կոհիւներ կը մղէր, անդին վրացիները եւ թաթարները անշատ բանակցութիւններ կը վարէին: Քայքայուեցաւ Անդրկովկասեան Սէյմը, վրացիք Մայիս 26ին յայտարարեցին Վրաստանի անկախութիւնը, 27ին Ազրպէյճանը յայտարարեց իր անկախութիւնը:

Մայիս 28ին բոլոր նակատներուն վրայ հայ բանակը յաղթական դուրս եկաւ եւ հայոց Ազգային Խորհուրդը, այս յաղթանակներէն ետք, գումարեց ժողովներ թէ՛ Թիֆլիսի եւ թէ՛ Երեւանի մէջ: Այս ժողովներուն մասնակցեցան հայ բոլոր կազմակերպութիւնները, որոնք քննելով ստեղծուած կացութիւնը, որոշեցին հռչակել Հայաստանի Անկախութիւնը:

Այսպէս, 1918 Մայիս 28ին, վեց դարերու ստրկութենէ ետք, հռչակուեցաւ Հայաստանի Անկախութիւնը եւ հիմը դրուեցաւ Հայկական Հանրապետութեան:

ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՑ

Երբ չի մնում ելք ու ճար,
 Խենթերն են գտնում հնար:
 Այսպէս ծագեց արեգակեց
 Սարդարապատի մարտը մեծ:

Զանգե՛ր, ղօղանջէք,
 Սրբազան քաջերին կանջէք
 Այս արդար պատից:
 Սերունդնե՛ր, դուք ձեզ ճանաչէք
 Սարդարապատից:

Աւարայրից ջանք առանք,
 Այստեղ մի պահ կանգ առանք,
 Ու շունչ առած՝ շունչերնիս տանք
 Սարդարապատի պատի տակ:

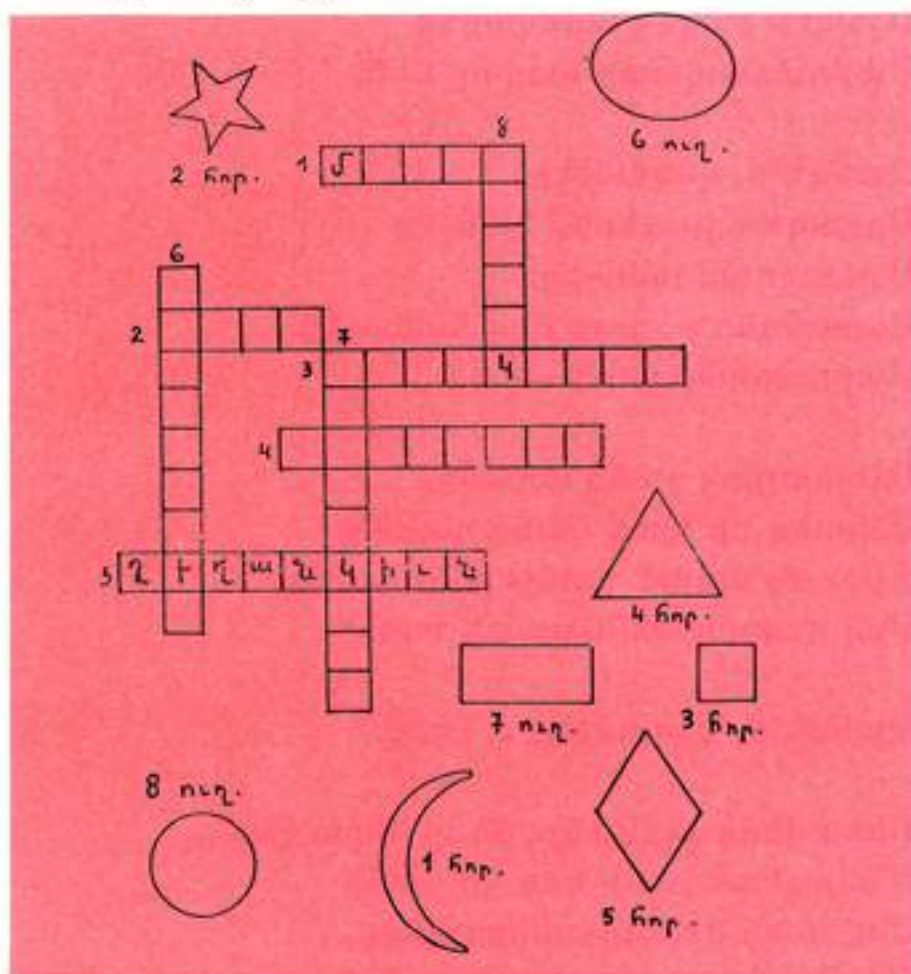
Զանգե՛ր, ղօղանջէք ... (կրկ.)

Բայց մենք չընկանք, մենք միշտ կանք,
 Մենք չհանգանք դեռ կը գանք
 Երբ տան զանգը, ահազանգը,
 Որ մեր հոգու պարտքը տանք:

Զանգե՛ր, ղօղանջէք ... (կրկ.)

ԺԱՄԱՆՑ

Թիւերուն եւ ուղղութիւններուն հետեւելով՝ այս կաղապարներուն անունները տեղաւորէ՛ իրենց ճիշդ տուփիկներուն մէջ (հորիզոնական եւ ուղղահայեաց):

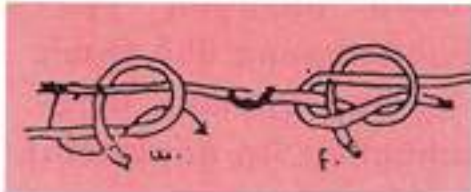
Թուական

Աքելլայի Ստորագրութիւն

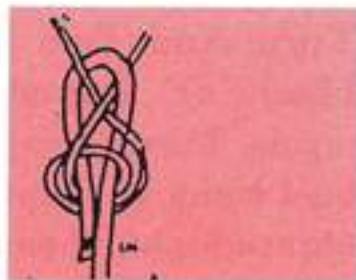

12.- ԿԱՊԵՐ ԵՒ ՀԱՆԳՈՅՑՆԵՐ

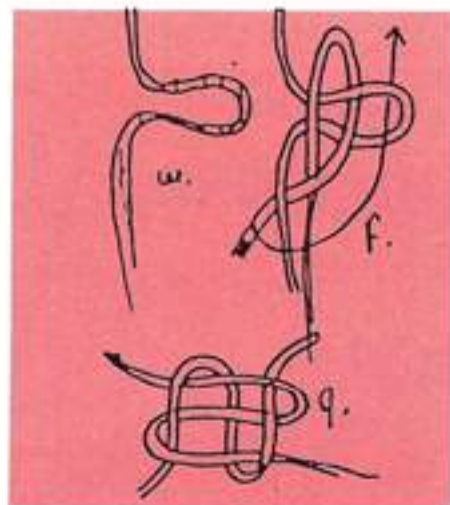
Ջուլիակ Հանգոյց (Sheet Bend): Երկու անհաւասար հաստութեամբ պարաններ իրարու կապելու կը ծառայէ:

Չոյգ Ջուլիակ Հանգոյց (Double Sheet Bend): Մեծ տարբերութեամբ անհաւասար պարաններ իրարու կապելու կը գործածուի:

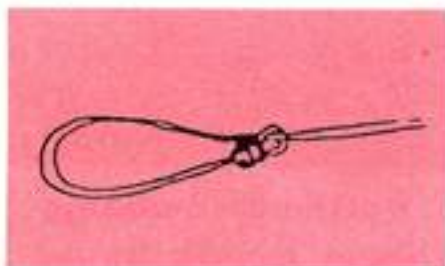
Քառակուսի Հանգոյց (Rustler's Knot): Գործնական է գեղեցիկ հանգոյց մը, որ կը գործածուի նաեւ գայլիկին փողկապին 2 ծայրերը իրարու կապելու:

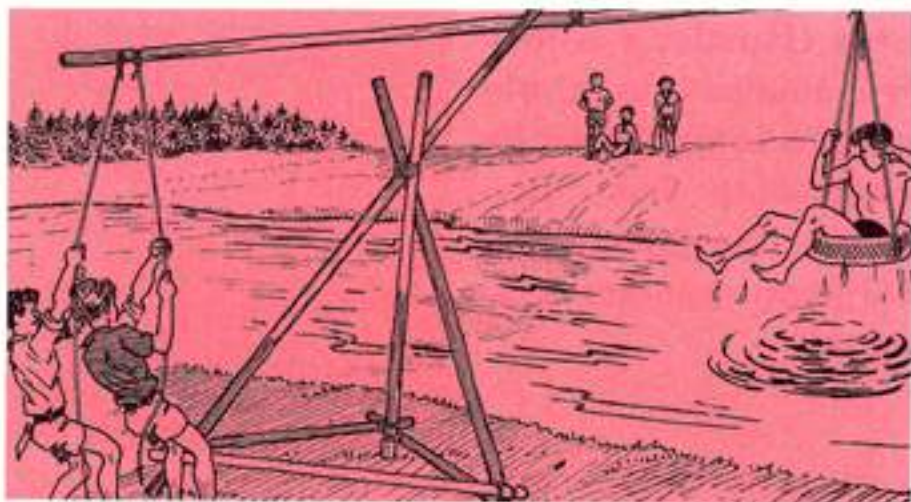
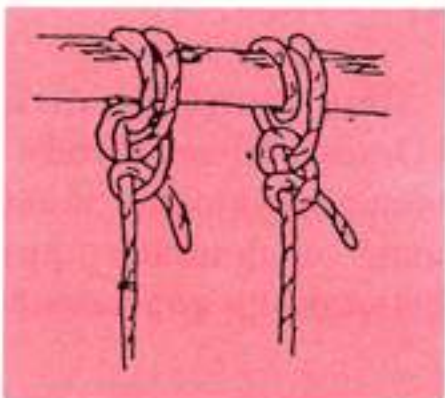

**Սահուն Անուորդ
(Running Bowline):**

Փոքր անուորդ մը եւ անոր միջոցով շինուած երկրորդ մեծ օղակ մը, զոր կրնանք պըզտիկցնել: Կը գործածուի պարանը տեղէ մը անցընելու համար:

Փայտի կապ (Round Turn And Two Half Hitchr's): Պարան մը արագ ձեւով ձողի մը կամ ծառի մը ամրացընելու դիրքին միջոց մը. դիրքութեամբ կարելի է զայն ետ քակել:

ԻԷՆ 36, եւ Ա.ԷՆ Ը. կէտերը իրարու միացո՛ւր,
գտնելու համար պահուած պատկերը.

13.- ՄՈՐՍ

Ա . -

Բ . . . .

Գ . . . .

Դ . . .

Ե .

Զ — . .

Է .

Ը . . . .

Թ . . .

Ճ . — .

Ի . .

Լ . . . .

Խ . . .

Մ — . —

Կ — .

Հ . . . .

Ձ . . . .

Ղ . . . .

Ճ . . —

Մ —

Յ . . . .

Ն . .

Շ — —

Ո — .

Չ — . .

Պ . — .

Ջ — . .

Ռ . . .

Ս . . .

Վ . . . .

Տ .

Ր . . .

*Մորս, Սամուէլ
Յիւնի Պրիզ*

Յ . . . .

Ի . . . .

Փ . . . .

Ք . . . .

Օ — .

Ֆ . . . .

Եւ . . —

Ու . —

Գրէ՛ անունդ Մորսով.

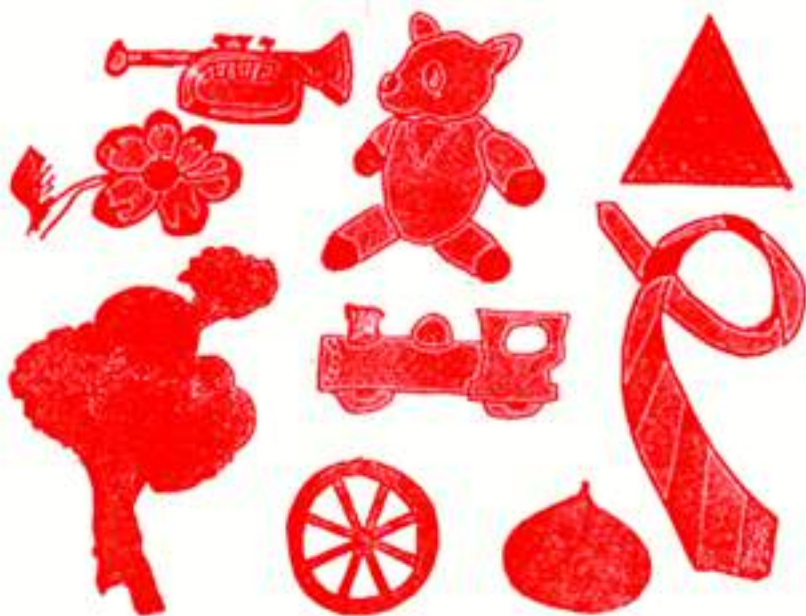
Բառը կազմէ՛.

..... —

Էքս էքս էքս դրա դրա դրա
 Էքսդրա
 Լա լա լա վե վե վե
 Լա է
 Պրա պրա պրա վօ վօ վօ
 Պրաւօ

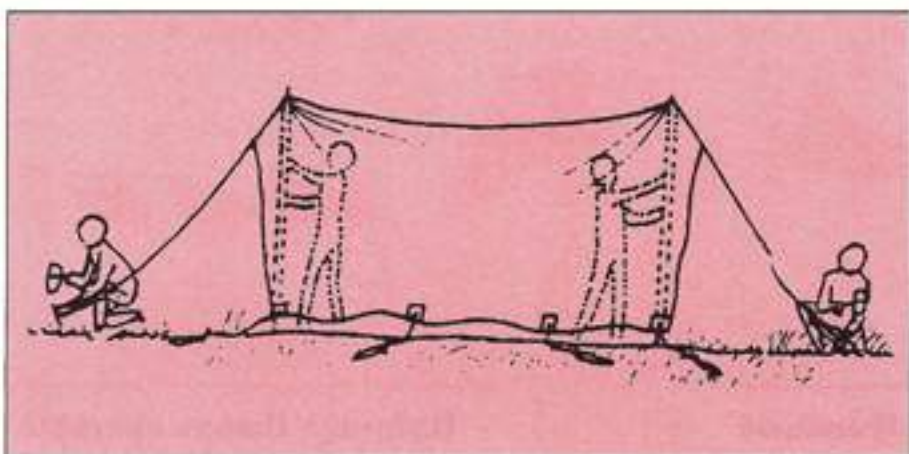
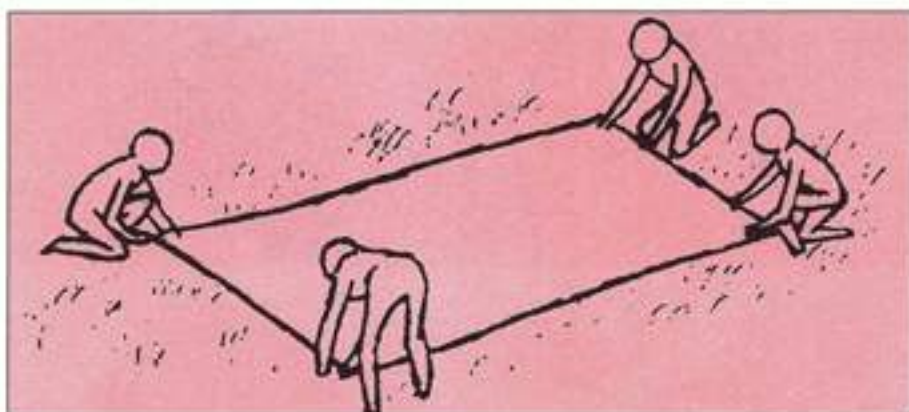
Գտի՛ր նոյն տառով սկսող գոյգերը:
 Ո՞ր առարկան անգոյգ է:

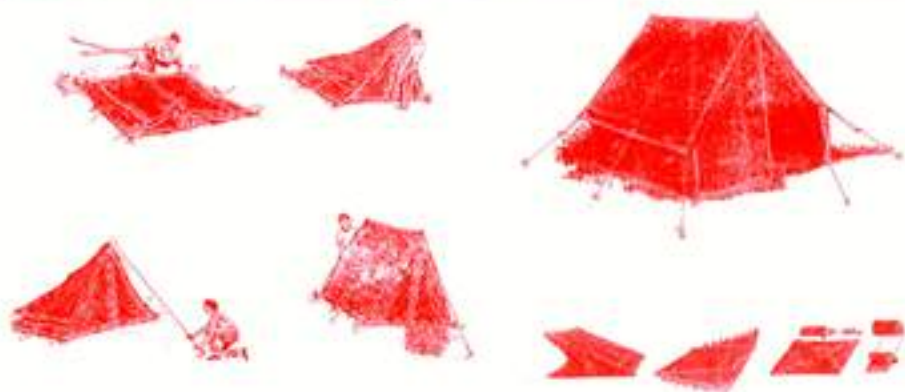
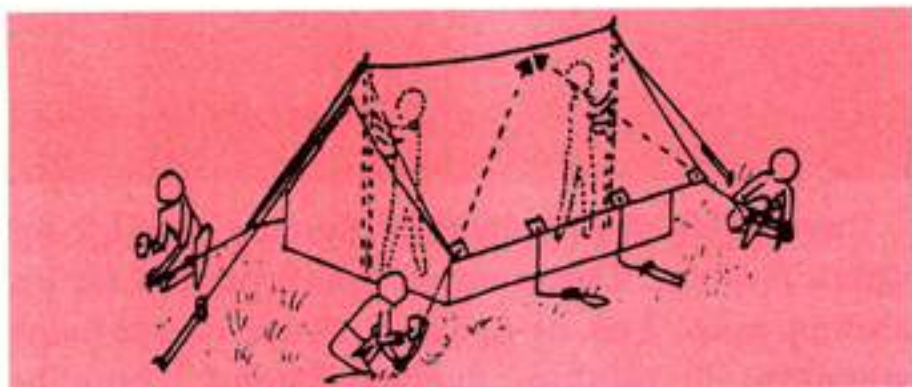

14.- ՎՐԱՆ ԼԱՐԵԼ

Օրջանի մը մէջ բանակելու համար, հարկ է որ վրան լարենք: Հետեաբար վրան լարելն ալ իր ձեւերը ունի: Լաւ ու ճշգրիտ ձեռով վրան հաստատելու եւ լարելու համար հետեւէ նկարներուն, որպէսզի ձեռնածալ շննաս եւ մասնակցութիւնդ բերես աշխատանքին:

Թուական

Աքելլայի Ստորագրութիւն

15.- ԿՐԱԿ ՎԱՌԵԼ

Կարելի եղածին չափ քիչ լուցկի պիտի գործածես: Կրակ վառելիք տեղը պետք է մաքրուի դիրավառ բոլոր նիւթերէ, որպէսզի կրակը չտարածի, ճմռթկուած թուղթ մը դնել գետինը եւ վերջը

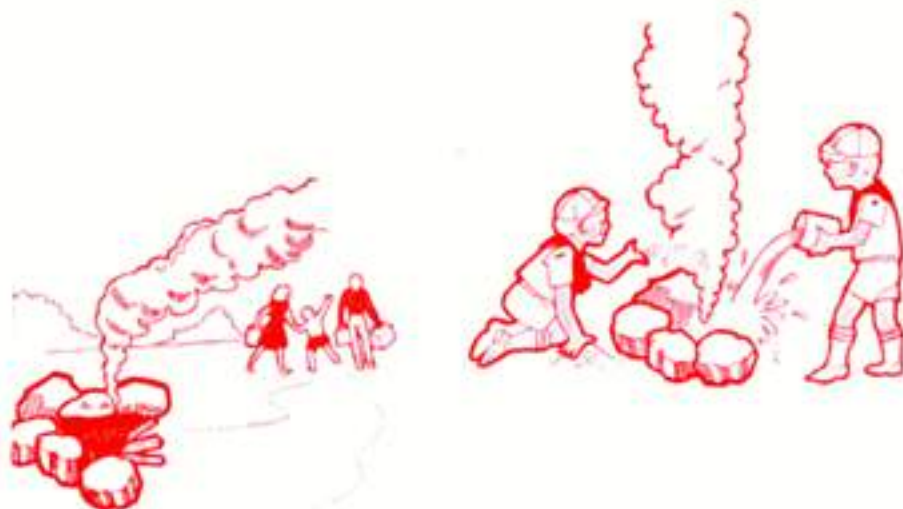
միայն փայտերը աւելցնել: Բայց ո՛չ բոլորը մէկ, դիրավառ փայտերը շարել իրարու վրայ, այնպէս մը, որ օդ բանի մէջտեղերը, կրակ տուր թուղթին ու լաւ մը վառելէ ետք, վրան խաչաձեւ փայտեր աւելցուր:

Մի՛ մոռնար, սակայն, որ կրակ վառելը չի բա-
ւեր, մարելն ալ պէտք է գիտնաս: Գործը վեր-
ջացնել էտք, հող թափէ օճախին վրայ, որպէս-
զի հրդեհ չյառաջացնես, վայրէն հեռացիր այն
ատեն, երբ վերջնականապէս կրակը մարի:

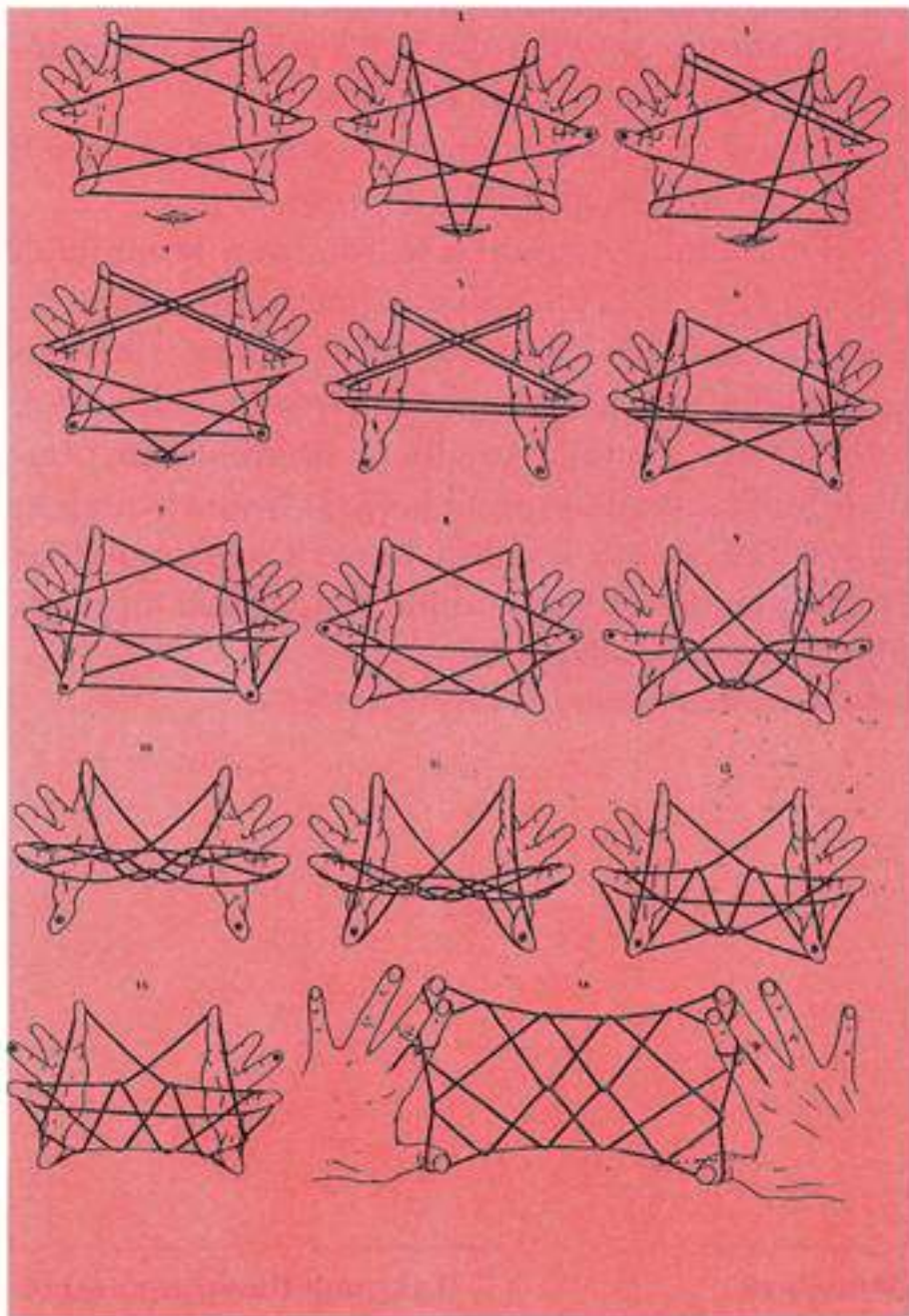

Ֆարիա, ֆարիա, հօ՛,
Ապագայի յաղթ սերունդներ,
Ֆարիա, ֆարիա, հօ,
Հայ առողջ պատանիներ (կամ քույրեր),
Սիրեցեք իտեալը մեր:
Կրկնել: Ֆարիա, ֆարիա, ֆարիա, ֆարիա,
ֆարիա, ֆարիա, ֆարիա, հօ՛:

Խարոյկը որ կը ճարճատի,
ֆարիա, ֆարիա, հօ՛,
Մեր սրտերը բոցավառի,
ֆարիա, ֆարիա, հօ՛,
Ուրախ զուարթ միշտ կ'երգենք,
Բացօդեայ կեանք կը վարենք:
Կրկնել: Ֆարիա, ֆարիա, ֆարիա, ֆարիա,
ֆարիա, ֆարիա, ֆարիա, հօ՛:

ՓՈՐՁԷ՛:

ԳԻՏԷ՞Ք ԹԷ

- Երթելեկի լոյսերը առաջին անգամ գործած-
ւած են Նիւ Եորքի մէջ, 1918ին:

- Խուլ-համրերու յատուկ լեզուն ստեղծուած է
18րդ դարուն, հայր Էփէի կողմէ:

- Ռուսահայ Նազարէթ եւ Բարթող Թորոյեան
եղբայրներ 1911ին շարժապատկերի սրահ մը
հաստատած են Էրզրումի մէջ: Ծուրջ 190 ժա-
պաւէններ ցուցադրուած են: Սրահը ունեցած է
240 աթոռ, ջահեր, դաշնակ, օթեակներու հա-
մար երոպական գորգ եւ խմիչք: Երկու տարի եւ
վեց ամիս միայն կարելի եղած է աշխատցնել:
Պատերազմի նախօրեակին, Թորոյեան եղբայր-
ներ Ռուսիա փախած են:

Թուական

Աքելլայի Ստորագրութիւն

16.- ՀՆԴԿԱԿԱՆ ՆՇԱՆՆԵՐՈՎ ԽՕՍԻԼ

Ստորև պիտի տեսնես նշաններ, որոնք յատուկ իմաստներ ունին: Սորվե՛ եւ կիրարկե՛ գանոնք հաւաքոյթներու ընթացքին:

Լսել Ես կամ ինձի Դուն կամ ինքը Այո

Երբայ

Գալ

Բերել

Քալել

Իրիկում

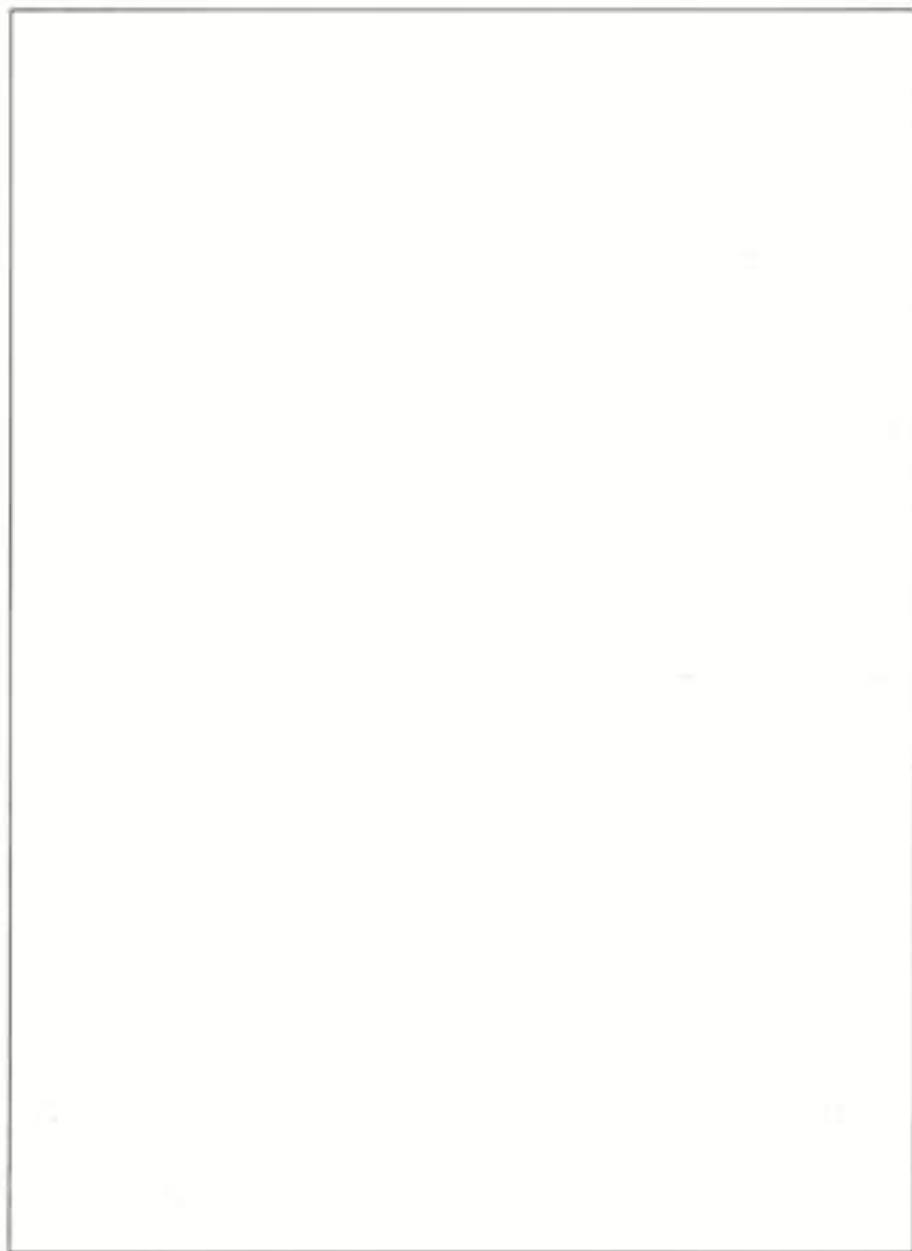
Արել

Լուսին

Անօթի

**Գործածել՝ հնդկական 12 նշաններ,
պատմությունն մը պատմելու համար.**

ԽԱՐՈՒԿԱՀԱՆԳԷՍԻ ԵՐԳ

Դուք հաւաքուած խարոյկին շուրջ,
Կը սպասէք անակնկալ լուրջ:

Ծափերով: Հա հա հա հաճելի է
Խարուկահանդէսը: *(կրկնել)*

Քով-քովի շրջանակ կազմած,
Դէմքերնիդ խարոյկին յառած:
Հա հա հա հաճելի է...

Եղբայրներ պատրաստուեցէք,
Որ ձեր կարգին ուրախացնէք:
Հա հա հա հաճելի է...

Աջէն ձախէն ոտքի չելլեն,
Զուարճալիքներու ատեն:
Հա հա հա հաճելի է...

Վեհ Հ.Մ.Ը.Մ.ի դրօշին շուրջ,
Միշտ եղէք ուրախ աշալուրջ:
Հա հա հա հաճելի է...

Ահա խարոյկը կը մարի,
Զեզ կը մաղթեմ գիշեր բարի:
Հա հա հա հաճելի է...

ԺԱՄԱՆՑ

1.- Պարապ տուփիկներուն մէջ թուաբանական նշաններ դի՛ր:

5		4		9	=	0
5		4		9	=	11
5		4		9	=	10
5		4		9	=	1

Թուական

Աքելլայի Ստորագրութիւն

17.- ԱՐՇԱՒ-ՔԱՆԱԿՈՒՄ

Արշաւ-բանակումի նպատակը

Գայլիկական հաւաքոյթները ակումբէն ներս գլխաւոր նպատակ մը կը հետապնդեն. գայլիկին զանազան նիւթերու շուրջ գիտելիքներ սորվեցնել, որովհետեւ գայլիկը որքան ալ սորված ըլլայ օրէնքները եւ գիտելիքները գործադրելու ձեւերը, լաւապէս հասկցած եւ իրացուցած չ'ըլլար զանոնք, եթէ անձամբ չգործադրէ եւ փորձառութիւն չունենայ:

Արշաւ-բանակում կը նշանակէ արշաւել եւ բանակիլ, ապա կրկին արշաւել եւ բանակիլ զանազան հանգրուաններով, նուազագոյնը մէկ գիշեր բանակավայրէն դուրս անցընելով: Արշաւ-բանակումը կը նպատակադրէ.-

- Նպատակի մը համար քալել.
- Բնութեան մասին տեղեկութիւն եւ ծանօթացում ունենալ.
- Սկաուտական ծանօթ գիտելիքներ գործադրել.
- Շրջանի մը բնակչութեան եւ սովորութեան ծանօթանալ.
- Մարմնական զարգացում, երկար քալելու եւ չարքաշութեան վարժութիւն ունենալ:

Քալելու կերպ

Իբրև հիմնական օրենք, պետք է ըսել, որ արշար մրցում չէ: Իւրաքանչիւր գայլիկ պետք է տեղեկութիւն ունենայ արշարի ընթացքին քալելու ձեւին մասին. պետք չէ բնաւ մեծ ճիգ գործածէ, վազէ կամ շարքերէն առջեւ անցնի կամ ետ մնայ: Իբրև արագութիւն յարմար է ժամական 4 քմ. ճամբայ քալել, նախ՝ կրունկը գետին դնելով, ապա մատներուն վրայ թեթեւ մը օրօրուելով, այս մէկը մանաւանդ, երբ ծանր պայուսակ մը ունինք մեր կոնակին: Իւրաքանչիւր 50 վայրկեանը 10 վայրկեան, կամ 25 վայրկեանը 5 վայրկեան հանգիստ ընել, գետին նստելով կամ պառկելով, ոտքերը քիչ մը բարձր:

Արշարի ատեն նկատի առնել

- Վեհանձնութիւն
- Երթելեկի նշանները յարգել
- Ցանկապատներէն չանցնիլ
- Մշակուած հողերու վրայէն չանցնիլ
- Կենդանիները պաշտպանել
- Մայրուղիներէն հեռու մնալ

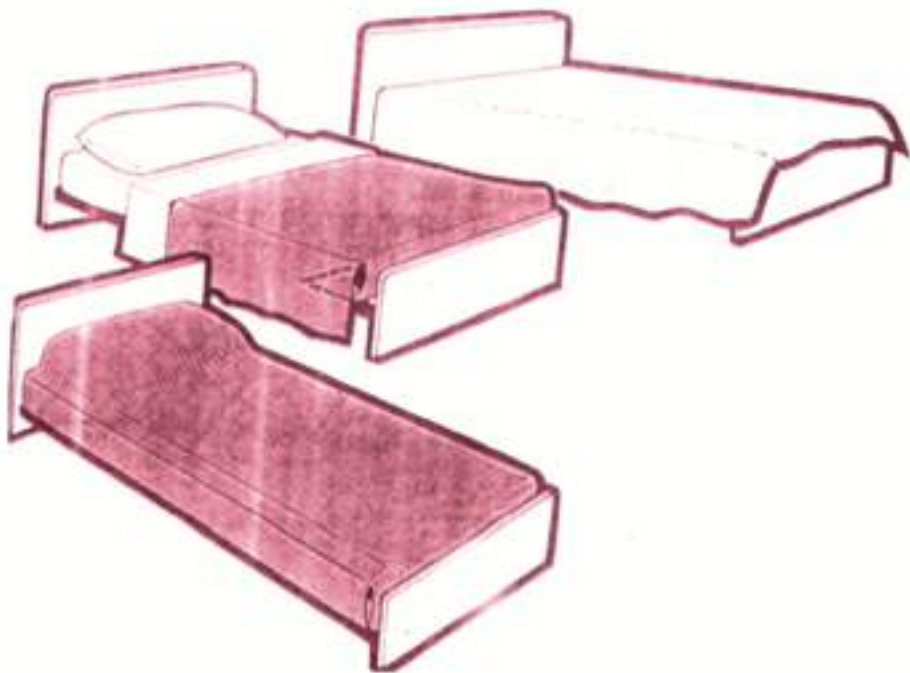

18.- ՀԱԳՈՒՍՏՆԵՐԸ ԽՈՉԱՆԱԿԵԼ, ՄԱՔՐԵԼ ԵՒ ԾԱԼԵԼ

Բանակումի երթալու ատեն պէտք պիտի զգաս հագուստների լաւ ծալելու, քիչ տեղ տալու համար անոնց: Վրանին տակ ալ պիտի տեսնես, թէ որքա՛ն օգտակար է հագուստների կարգով ու կանոնով ծալելը եւ կոկիկ մը շարելը:

Բայց բանակումին պիտի չսպասես:

Տունը, հագուստների դո՛ւն պիտի մաքրես: Երբ կը փոխուիս, հանած հագուստների խոզանակէ, ծալէ, վերցուր կամ կախէ: Իսկ իրիկունները, քնանալէ առաջ, տաքատոյ մէկ կողմ, շապիկդ միւս կողմ մի՛ նետեր: Թօթուէ, խոզանակէ

Եւ կանոնաւոր մը տեղաւորէ մահճակալիդ մօտը:

Երբեմն ալ մութի մէջ հանուիլ-հագուիլ փորձէ, վարժութիւն ձեռք ձգելու համար: Պիտի տեսնես որ հաճելի է:

ԺԱՄԱՆՑ

Ամբողջացո՛ւր խաչբառը՝ հետևելով թիւերուն եւ նկարներուն (ուղղահայեաց եւ հորիզոնական).

1 ուղղ.

2 ուղղ.

3 ուղղ.

4 հոր.

5 հոր.

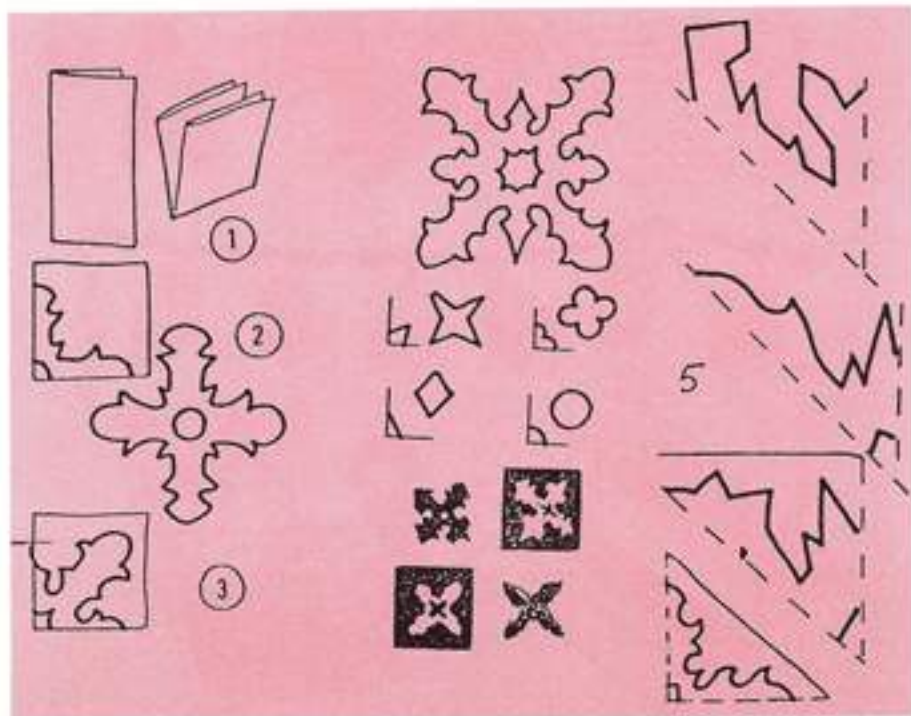
6 հոր.

ԿԱՂԱՆԴԻ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՓԱԹԻԼՆԵՐԸ

- Քառակուսի թուղթի ծալել երեք անգամ, որպեսզի ստանաս եռանկյուն մը: Եռանկյունին ծայրը գծել փաթիլին մեկ մասը (*տես փաթիլի պատկերները*): Մկրատով կտրել փաթիլը եւ յետոյ բաց թուղթը: Կրնաս փաթիլը փակցնել ուրիշ գոյնով թուղթի վրայ եւ զայն կախել կաղանդի ծառին վրայ:

- Կրնաս նաեւ քառակուսի թուղթի ծալել եր-

կու անգամ, վրան գծել փաթիլը: Փաթիլները գծելու համար, կրնաս ընդօրինակել նախորդ էջով տրուած փաթիլներուն, պատկերները: Կրնաս նաեւ գծել ուրիշ ձեւեր, ինչպէս՝ կլոր, աստղ, սիրտ, եւայլն:

ԼԱՄԲԵՐԸ

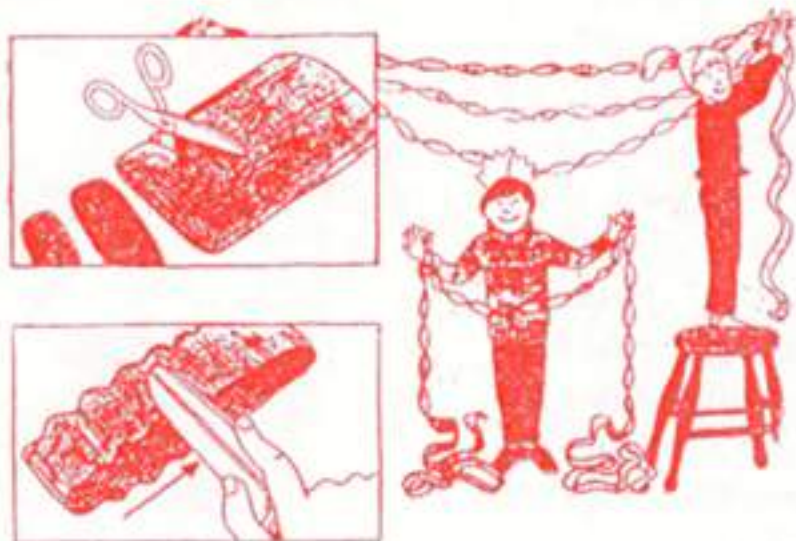
- Գունաւոր թուղթին վրայ քառակուսի մը գծել կտրել: Մէջտեղէն ծալել քառանկիւնը՝ երկայնքին. յետոյ, ծայրերէն երկու սանթիմէթ ծալել

դէպի դուրս: Գծաքաշով գիծեր գծէ թուղթին վրայ, մինչեւ 2 սանթիմէթը ծալուածքը (*տես պատկերը*): Կտրէ զանոնք: Բաց թուղթը: Մայրը խեժ քսէ, փակցուր լամբին ծայրերը, ինչպէս նշանակուած է պատկերին մէջ: Չմոռնաս նաեւ փակցնելու առասանի (բարակ շուան) կտոր մը, որպէսզի կարենաս լամբդ կախել:

ԺԱՊԱԻԷՆՆԵՐԸ

- *Քրէփ* (թաշկինակներու պէս թուղթ) թուղթերը կտրէ եւ վերածէ 5 սանթիմէթ լայնք ունեցող ժապաւէններու: Մկրատին ծայրով ժապաւէններուն վրայէն անցիր, որպէսզի ժապաւէնը ոլորուի: Բաց ժապաւէնները կրնաս կախել կաղանդի ծառին վրայ կամ սենեակին պատերէն:

- Գունաւոր թուղթերուն վրայ 9 սանթիմէթը լայնքով ժապաւէններ գծէ (երկայնքը՝ ուղաձիղ չափ): Ժապաւէնին վրայ գծէ եւ կտրէ գիծերը, ինչպէս նշանակուած է նախորդ էջի պատկերին մէջ (կէտաւոր գիծերը): Ծայրէն բռնէ ժապաւէնը եւ ձգէ, որ կախուի:

ՔԱՐՏԵՐԸ

Գիտե՞ս, կաղանդ պապային գրած նամակդ եթէ գոյնզգոյն եւ պատկերազարդ ըլլայ, կաղանդ պապան աւելի գոհ կ'ըլլայ: Կրնաս նաեւ այս անուշիկ քարտերը դրկել բարեկամներուդ կամ ազգականներուդ:

- ԿԱՂԱՆԴԻ ԾԱՌՈՎ ՊԱՏԿԵՐ: Ծերմակ խաւաքարտը մէջտեղէն երկուքի ծալէ: Մէկ էջին վրայ գծէ կաղանդի ծառ մը: Ծառին կանաչ տերեւները շինելու համար, պէտք ունիս կանաչ բուրդի, զոր պզտիկ-պզտիկ կտորներու պէտք է վերածես:

Բուրդերդ փակցուր ծառին վրայ: Բամպակի փոքրիկ գունտեր շինէ եւ զանոնք ջրաներկով գոյնզգոյն ներկէ: Մի մոռնար նաեւ ծառին վրայի դեղին աստղը:

- ԿԱՂԱՆԴ ՊԱՊԱՆ: Կանաչ խաւաքարտէ քառանկիւնդ ծալէ երկուքի: Ծերմակ խաւաքարտին վրայ գծէ եւ կտրէ կլորակ մը: Կարմիր խաւաքարտին վրայ գծէ եւ կտրէ կաղանդ պապային գլխարկը: Գլխարկը եւ գլուխը փակցուր կանաչ քարտին վրայ, աւելցուր աչքերը, քիթը եւ բերանը: Գլխարկին ծայրը փակցուր բամպակէ ճերմակ գնդիկ մը: Բամպակէ մօրուքն ալ փակցուր կաղանդ պապային բերանին շուրջ: Հիմա կրնաս սկսիլ կաղանդ պապային դրկելիք նամակդ գրելու:

19.- ԱՌԱՆՁԻՆ, ԱՌԱՆՑ ԾԱԽՍԻ ԱՌԱՐԿԱՅ ՄՐ ՇԻՆԵԼ ԿԱՄ ՀԻՒՍԵԼ.

Ամէն մարդ կրնայ խաւաքարտէ տուն մը, փայտէ խաղալիք մը կամ գունաւոր նկար մը պատրաստել: Երբ փորձես դո՛ւն ալ, ո՛չ միայն պիտի տեսնես, թէ իրապէս դիւրին է, այլ պիտի զարմանաս, որ այդքան լաւ բան մը կրնաս շինել:

Այսուհետեւ բան չթափէ՛ք: Կամ՝ առնուազն երկու անգամ մտածեցէք, որեւէ բան թափելէ առաջ: Օրինակ մը.-

Ծինգ տաքատները, մաշած ըլլան թէ կարճացած, երբեք մի թափէք: Ձեր գունաթափ ճինգերը կրնաս վերածել «միճի» փէշերու: Ձեր ճինգերը կրնաս նաեւ վերածել խոհանոցի գոգնոցներու, ետեւի գրպաններուն մասը իբրեւ յառաջամաս գործածելով: Վերջապէս, ձեր հինգած ճինգերը կրնաս ուսէն կախուող պայուսակի վերածել:

ԽՆՃԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆ

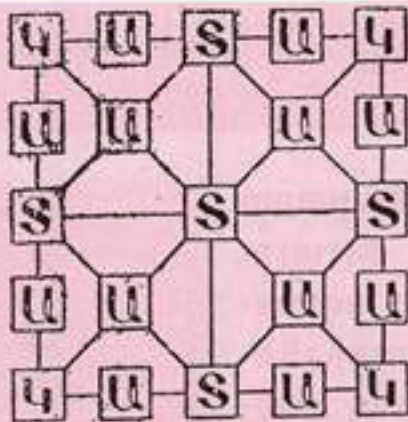
Նկատի ունեցիր, որ խնայողութիւնը առաքիւնութիւն մըն է, հետեւաբար, երբ ծնողքդ քեզի դրամ տայ ծախսելու, պէտք չէ անելորդ, անտեղի ծախսես, այլ՝ գանձանակի մը մէջ պէտք է հաւաքես, հետագային անհրաժեշտ ծախսերու յատկացնելու համար. օրինակ՝ դպրոցական պիտոյքներ եւ գայլիկական

տարազ գնելու, արշաւներու եւ բանակումներու վճարելու, որովհետեւ կրնայ պատահիլ, որ պէտք ունեցած ժամանակդ ծնողքդ քովը պատրաստ գումար մը չունենայ եւ այս ձեւով զրկանքներու կ'ենթարկուիս, հակառակ ծնողքիդ կամքին:

Խնայողութիւնը նաեւ պատճառ կ'ըլլայ որկրամոլութեան եւ շատակերութեան չվարժուելու, քանի անոնք առողջապահական չեն. արդէն մեծ ճիգ ալ պէտք չէ, կարելորը այս օգտակար ձեւին վարժուիլդ է, ուրեմն գայլիկական կամքովդ խնայող եղիր եւ պիտի յաջողիս:

Տարբեր ուղղութիւններով փորձեցէք ութսուն
անգամ կարդալ ԿԱՏԱԿ բառը.

ԽԱՂ

Քանի՞ կատու կայ այս նկարին մէջ

Թուական

Արեւլայի Ստորագրութիւն

**20.- ՄԱՔՐԵԼ ՈՒ ԿԱՊԵԼ
ՎԻՐԱՒՈՐ ՄԱՏ ՄԵ, ԳԵՂԵԼ
ԱՅՐՈՒԱԾՔ ՄԵ ԵՒ ՀԱՍԿՆԱԼ
ԱԳՏՈՏՈՒԹԵԱՆ ՎՏԱՆԳԸ՝
ՍԿՐԹՈՒՔԻ ՄԵ ՊԱՐԱԳԱՅԻՆ**

Չի բաւեր ճարտար գայլիկ մը ըլլալը, պէտք է նաեւ օգտակար ըլլաս ուրիշներուն, մանաւանդ կարմիր խաչի վերաբերող գործերուն մէջ:

Ասոր համար առաջին պայմանը մաքրութիւնն է:

Ուշադիր պիտի ըլլաս, որ դարմանած վերքիդ աղտոտ բաներ չմտեցնես: Եթէ, օրինակ, աղտոտ լաթ մը կամ թուղթ մը դնես վերքիդ վրայ, կրնաս պատճառ

ըլլալ, որ վերքը թարախոտի, մորթը կարմրի, նոյնիսկ արիւնը թունաւորուի:

Եղունգով, դանակի ծայրով կամ փայտի կտորով մի՛ դպչիր վերքին:

Նախ լուսա՛ ձեռքերդ

կամ ալքոլով սրբէ: Յետոյ սկսէ դարմանումի: Ու մի' մոռնար, որ նախնականը, առաջին դարմանումն է, որ կը սպասուի քեզմէ:

Վերջնական դարմանումը ձգէ բժիշկին:

Այսպէս, եթէ պատահի, որ մէկը մատը կտրէ, աշխատէ ամէն բանէ առաջ արիւնը կեցնել. վիրաւորին ըսէ, որ մատը օդին մէջ բռնէ եւ ամուր սեղմէ վիրակապը վերքին վրայ. եթէ վիրակապ չունիս, կրնաս մաքուր թաշկինակի մը մէջի կողմը կամ մաքուր թուղթի կտոր մը գործածել: Յետոյ ամուր կը կապես, ամէն կողմ հաւասարապէս սեղմելով: Կրնաս ուրիշ բան մըն ալ ընել. կը սեղմես մատը կամ կը կապես վերքէն քիչ մը վեր տեղէ մը, արիւնը չի հոսիր այլեւս:

Իսկ մաքուր արիւն հոսելու պարագային, այսինքն՝ սիրտի իւրաքանչիւր գարկին, արիւնը դուրս գալուն, սիրտին կողմէն՝ վերքին քովէն պէտք է կապել: Ուշադրութիւն ընել սակայն, որ մէկ ժամէն աւելի կապուած չմնայ:

Այրուածքի մը պարագային, այրուածքին վրայ ձիթափող պէտք է քսես ու մաքուր բամպակով կամ լաթով ծածկես:

Կը պատահի, որ վիրաւորը մարի. դուն քեզի մի՛ կորսնցներ բնա: Երբ կը տեսնես, որ պիտի մարի, նստեցուր կամ պառկեցուր ենթական եւ տաք բան մը խմցուր՝ մինչեւ որ բժիշկը հասնի: Զուր չդպցնես այրուածքին:

Եթէ եռացող ջուրի այրուածք է, դարձեալ թեթեւ «վազելիկ» պէտք է քսել, ջուր լեցուածները չպայթեցնելու համար, ուշադրութիւն պէտք է ընել:

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ

Խանգարած ձայնապնակներ.- Անգործածելի ձայնապնակները դրէք փուռը կամ շատ տաք ջուրի մէջ եւ ապա ձեր ուզած ձերը տալով՝ մոխրամանի, զարդի կամ ձեր դարակներու գիրքերուն համար յենարանի վերածեցէք զանոնք:

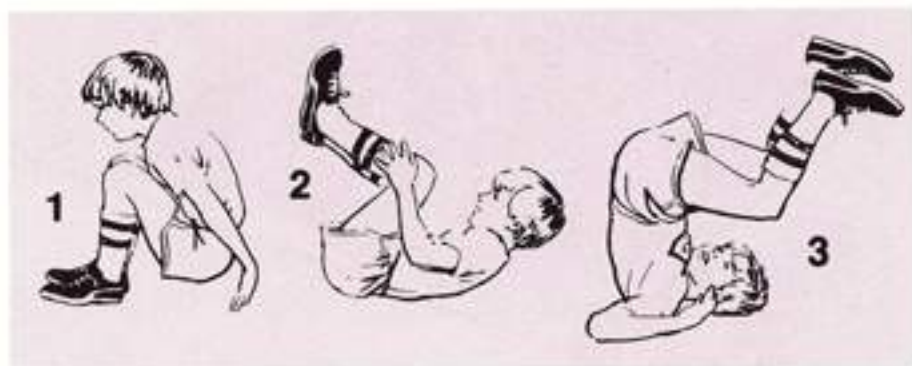
Թուական

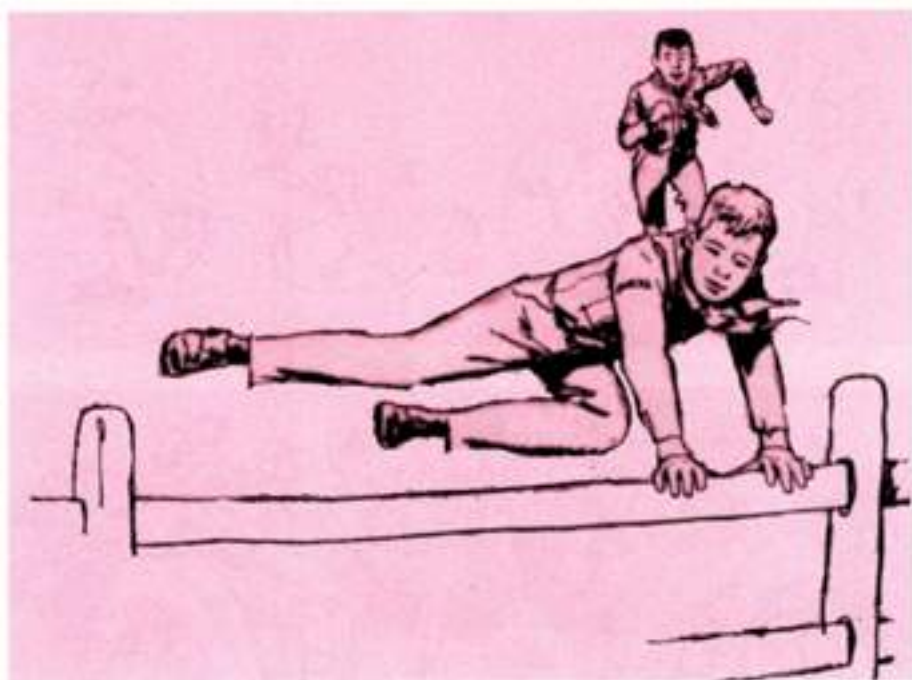
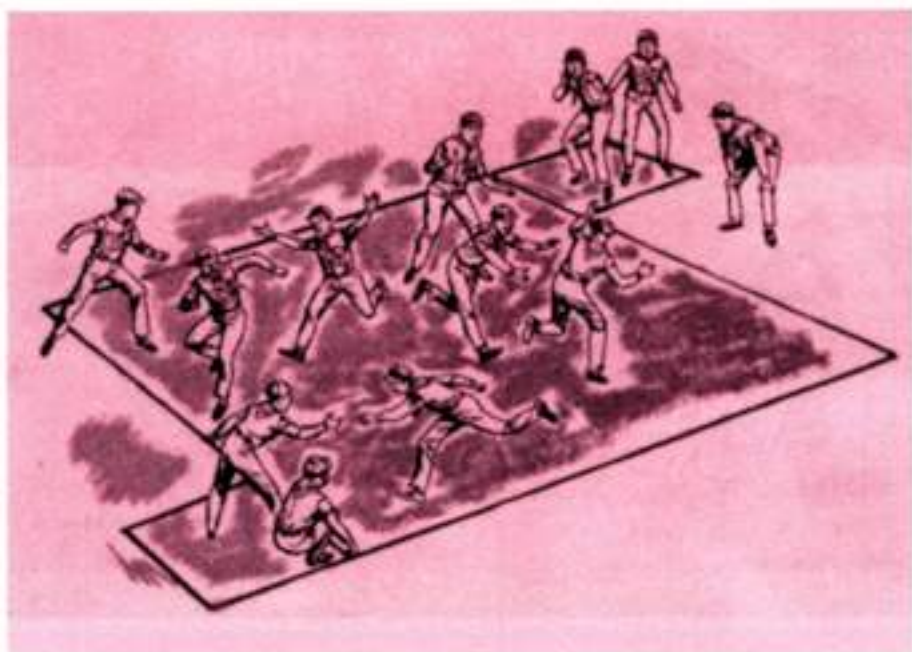

Աքելլայի Ստորագրութիւն

21.- ՉԱՐՔԱՇՈՒԹԵԱՆ ՓՈՐՁԵՐ

Թուական

Աքելայի Ստորագրութիւն

